STUDIJSKA KNJIŽNICA
Poljanska cesta
LJUBLJANA

Pošt... God. IV. Zagreb, 4. novembra 1932. Br. 45—46 Pojedini broj stoji 1.50 Dinara

12 novembra Rapallski dan

ISTRA

12 novembra Rapallski dan

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

»ISTRA« izlazi svakog tjedna u petak. — Uredništvo i uprava nalaze se u Zagrebu, Masarykova ulica 28. II. — Broj čekovnog računa 36.789.

Pretplata: Za cijelu godinu 50 Din; za pol godine 25 Din; za inozemstvo dvostruko; za Ameriku 2 dolara na godinu. — Oglasi se računaju po cjeniku.

ANTIFAŠISTIČKA EMIGRACIJA I JULIJSKA KRAJINA

TALIJANSKA EMIGRACIJA NEMA JOŠ JEDINSTVENOG GLEDIŠTA U PITANJU JUGOSLAVENA U ITALIJI

† Filippo Turati

Paris, oktobra 1932.

Pošto nije bila moguća u Italiji iza 1925. g. više nikakova legalna politička borba i pošto su bile sve stranke raspršene a vođe prognati, na hiljade i stotine hiljada Talijana je pobjeglo iz Italije u inozemstvo. Iz godine u godinu je broj onih koji su izbjegli fašističkoj osveti, progonstvu i konfinaciji bivao sve veći. Talijanska emigracija je postala iza ruske jedna od najjačih u Evropi.

Ti su se emigranti ili kako ih se u Italiji zvalo »fuorusciti« sklonili u Švicarsku, Belgiju, Argentinu i Sjedinjene Američke Države (800.000 Talijana živi između New-Yorka, Hobokena i Brooklyna). Najviše ih se međutim zaustavilo u Francuskoj, gdje su našli radi rasne srodnosti i slobode, koja tamo vlada, najzgodniji teren za antifašistički politički rad. U Francuskoj ima oko jedan milijun Talijana, od kojih u samom Parizu i okolici ima više od 300.000. Tamo se grupiralo najviše političkih emigranata i u Francuskoj su počele da niču u Italiji raspuštene stranke, počeli su da izlaze opozicioni listovi i jedan intenzivni politički rad se počeo da razvija od 1925.-27 godine. Mussolini je imao tada često prilike, da se tuži francuskoj vladi za rad tih »fuoruscita« i volio je da inscenira razne komplote, koji su imali da kompromitiraju talijansku emigraciju (komplot Garibaldi).

Rad te emigracije je međutim bio rasparčan i nije bilo jednog složnog protufašističkog rada. Zasluga je socijalista Turatija što je u martu 1927. g. došlo u Parizu do sastanka većine talijanskih opozicionih stranaka i najvidjenijih političkih emigranata.

Nakon dužih pregovora došlo je do konstituiranja jednog zajedničkog protufašističkog organa »Concentrazione d'azione antifascista« ili »Koncentracija antifašističke akcije«. Sjedište te koncentracije je ustanovljeno u Parizu, a prvi joj je predsjednik bio sada već pokojni socijalista Turati.

Koncentracija ima svoje komitete po čitavoj Francuskoj, zatim u Švicarskoj, Belgiji i Americi. Kao glasilo te koncentracije je osnovan tjednik »La Libertá«, a izdaje se i informativni službeni bulletin na francuskom jeziku »Italia«. Taj je list uredjivao isprva sam Turati. Mnogo manjih listova sa raznim političkim i socijalnim nijansama izlazi po čitavoj Francuskoj, u Južnoj i Sjevernoj Americi.

Koncentracija se ustanovila na temelju jednog kompromisnog programa, u kom se međutim opaža najviše socijalističkih sugestija. Kao što nijedan kompromis, tako ni taj nije zadovoljio sve antifašističke stranke i grupe. Već isprva nisu htjeli da saradjuju sa Antifašističkom Koncentracijom komunisti, socijalisti maksimalisti, klerikalci don Sturza i monarhisti (Alleanza Nazionale).

Koncentracija se isprva sastojala iz ovih stranaka i organizacija: Partito Repubblicano Italiano, Partito Socijalista Italiano, Confederazione Generale del Lavoro, Lega Italiana dei diritti dell' uomo.

Samo su socijalistička i republikanska partija prave stranke. Opći radni Savez i Talijanska Liga za prava čovjeka to nisu, već imaju više kulturno odnosno korporativno značenje.

Iako su postojale isprva u koncentraciji samo dvije stranke ipak je koncentracija po svom djelovanju i po ljudima, koji su ju vodili, doskora postala glavni organ antifašističke borbe. Njena politika je bila posmatrana sa velikim uvažavanjem u svim evropskim političkim krugovima i ona je pred medjunarodnim javnim mnijenjem bila smatrana kao službeni predstavnik opozicione Italije. Koncentracija je uspjela da grupira u svojim redovima većinu talijanskih političkih emigranata, i ta ju je emigracija smatrala svojim glavnim reprezentantom. Razne od koncentracionih stranaka odnosno grupa imale su daleko raširene političke veze. Talijanska socijalistička partija pripada Radničkoj Internacionali u Zürichu i njen vodja Turati je u medjunarodnim socijalističkim krugovima uživao veliki ugled. »Opći radni Savez« pako pripada Internacionalnoj Sindikalnoj Organizaciji u Amsterdamu i njen vodja Buozzi je svagdje uvažavan radi svog prijašnjeg rada u Italiji. Republikanska stranka je imala na čelu jednog Chiesu, koji je bio poznat i cijenjen ne samo u Italiji, već je imao i čvrste političke veze u Francuskoj. Ostale ličnosti koje su se grupirale oko koncentracije su joj garantirale uspjeh u svim slojevima talijanske emigracije. Treves, Modigliani Labriola, Campolonghi Nenni i ostali grupirani oko Koncentracije, zatim Nitu, Grof Sforza, Salvenini i ostali koji joj ukazuju najveću pomoć i najšire simpatije, dali su Antifaštističkoj koncentraciji najbolji dokaz da je ona koja prestavlja ne samo izvjesne slojeve »fuoruscita« već da ona jeste jedna druga Italija, koja ne priznaje fašističke zločine, koja je spremna, da se bori za principe slobode i jednakosti do pobjede.

Carlo Sforza

Koncentracija je grupirala oko sebe najrazličnije elemente. Uz republikance i socijaliste počeli su da ulaze u koncentraciju i kompromisniji elementi. Kao službeni reprezentant emigracije, koncentracija je često bila prisiljena da diplomatski radi i to nije mnoge ekstremne krugove zadovoljilo.

Život antifašističke koncentracije je doživljavao razne peripetije i krize kroz pet godina djelovanja. U redovima antifašizma su se formirale nove grupe a stare su svoje programe obnavljale. Iza pet godina koncentracija je doživjela jednu promjenu.

Revolucionarna organizacija »Giustizia e Libertá« koja je isprva djelovala jedino u Italiji, organizirala se je i u Francuskoj. Njen vodja mladi profesor Rosselli, koji je bio konfiniran, jer je pomogao starom Turatiju da se spase iz Italije, je na jedan doista romantičan način pobjegao sa Lipara i počeo da organizira u Francuskoj »Giustizia e Libertá«. Ta organizacija uspjeva da udje u koncentraciju. Republikanska partija vođena prema mišljenju jednih osobnim, a prema mišljenju ostalih, čisto idejnim i političkim razlozima istupa iz koncentracije.

Republikanska partija djeluje samostalno orijentirajuć se sve više na lijevo i služeći se u borbi najekstremnijim elementima. Njen glasnik je polumjesečni list »Iniziativa«.

Tako za desetgodišnjicu fašizma mi vidimo dvije Italije dobro organizovane, u vječnoj borbi jedne protiv druge. Rad i djelovanje ideje i ciljeve fašističke Italije poznamo dobro i naš je narod osjetio na svojoj koži program fašizma najavljen paležem Narodnih domova a proveden streljanjem u leđa. O toj Italiji bilo bi suvišno pisati. Zanima nas ova druga Italija, koja se bori protiv fašizma i koja proglašuje ideje nama kao i svima narodima bliže i draže.

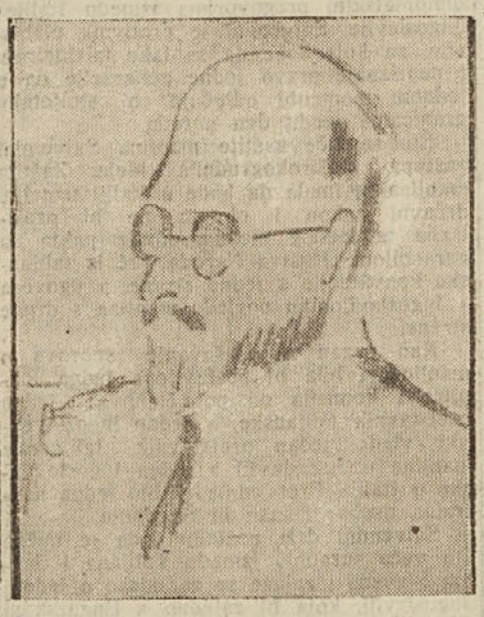

Gaetano Salvemini

Antifašistička koncentracija, uza sve simpatije, koje je uvijek pokazivala za borbu narodnih manjina u Italiji protiv fašizma, nije se još jasno i precizno izrazila kako misli da riješi taj važni problem u budućoj Italiji. Sam pakt koncentracije nijednom riječi ne spominje manjinsko pitanje. Osim općenitih ideja, iz kojih možemo da povučemo najsmionije zaključke, nema ništa što bi bilo označeno kao program koncentracije u pogledu manjina.

Koncentracija je međutim pokazala najveću osjetljivost na fašističke zločine protiv inorodaca u Italiji. Uoči osude Vladimira Gortana je izdala apel na sve svoje organizacije i na javno mnijenje, pozivajući kulturnu Evropu da protestira protiv fašističkih nasilja. Tada je i sam vodja Turati izrekao divne riječi u obranu Slavena, a najviđeniji ljudi koncentracije su na jednom sastanku u kom se respravljalo o manjinama iznijeli svoja naziranja na to pitanje. Službeno međutim koncentracija nije još ništa izjavila.

Od stranaka koje su organizovane u koncentraciji najjasniji i najizrađeniji pogled na manjinsko pitanje ima revolucionarni pokret »Giustizia e Libertá« Ta se je organizacija precizno izrazila o tom pitanju u svom programu, objavljenom u februaru ove godine.

U tom se programu veli:

»Italija će priznati drugorodnim manjinama kulturnu i administrativnu autonomiju«.

»Giustizia e Libertá« je prva stranka u koncentraciji koja je stavila riješenje manjinskog pitanja u svoj program. Kulturna i administrativna autonomija bi imala da manjinama garantira slobodan narodni i politički razvoj. Ovo riješenje manjinskog problema odgovara najviše razvoju zahtjeva koje postavljaju sve manjine Evrope na svojim redovitim godišnjim kongresima gdje se kulturna i administrativna autonomija traži kao jedan od najglavnijih manjinskih zahtjeva.

F. S. Nitti

Socijalistička talijanska stranka, iako nema službeno u programu riješenje tog pitanja ne može- ako želi da ostane vjerna tradicijama socijalizma, a da ne prizna pravo manjinama na jedan široki autonoman razvoj. Vodje talijanskog socijalizma su se o tome često već izjasnili.

U koncentraciji dolaze za riješenje manjinskog pitanja samo te dvije stranke u obzir. »Confederazione Generale del Lavoro« i »Lega Italiana dei diritti dell' uomo« nemaju jedan posebni politički program i više su kulturnog odnosno korporativnog značenja, te se prema tome manjinskim pitanjem toliko i ne mogu interesirati. »Linjihovih programa na naše pitanje. Inače nije ništa službeno izjavljeno.

Šta se misli o manjinskom pitanju u antifašističkim redovima lakše ćemo naći u izjavama viđenijih antifašističkih političara nego u programima njihovih stranaka.

du« (Lega Italiana Diritti Uomo) je međutim izglasala na svom kongresu od 1 juna 1929 jedan »ordine del giorno« koji u slozi sa zaključkom Antifašističke koncentracije od 27 aprila iste godine, proglašuje da će buduća Italija da riješi pitanje manjina u duhu slobode i narodne jednakosti.

Kako gleda na to pitanje republikanska stranka, socijal-maksimalistička, zatim klerikalna i komunistička mi možemo zaključiti samo primjenjujuć općenite ideje iz U više su prilika negda odgovorni talijanski državnici i javni radenici osudili politiku nasilja, koju provodi fašizam protiv Slavena i Nijemaca u anektiranim krajevima. Negdašnji talijanski ministar predsjednik

Nitti

je često izjasnio u širokim terminima, potrebu da se prema inorodnim manjinama vodi politika snošljivosti. Više je o manjinskom pitanju a pogotovo o odnosima između Jugoslavena i Talijana uopće, pisao negdašnji talijanski ministar vanjskih poslova

Pietro Nenni

Grof Karlo Sforza.

Grof Sforza piše sa velikom simpatijom o Slavenima. U člancima, koje je o pitanju italo-jugoslavenskom objavio u raznim novinama i revijama, Sforza voli da tumači politiku koju je vodio prema Slavenima kao politiku razuma i pravednosti. On pokazuje najveće simpatije za jednu veću Jugoslaviju, koja bi se imala protezati od Crnoga do Jadranskog mora. Rapallski ugovor on označuje kao najbolju bazu za razumno raspravljanje odnosa između jadranskih susjeda.

Grof Sforza je međutim pistao u L' Esprit international« g. 1930 (Italie et Yougoslavie) da granica postavljena u Rapallu garantira Italiji jednu »granicu alpsku puno savršeniju nego što ju je imala Italija za rimskog carstva«.

Govoreći o manjinskom pitanju u Italiji grof Sforza osuđuje fašizam i veli da se produžilo sa liberalnim metodama, koje je upotrebljavala prefašistička Italija, u Italiji bi se manjine identifikovale sa većinom Talijana.

»Zahtjevi fašističke vlade su uništili baš onaj cilj komu se težilo. Sada je razdor dubok... Ugušenje provincijske i općinske autonomije izazvalo je naročito nezadovoljstvo kod stanovništva koje je ranije pripadalo austro-ugarskoj monarhiji, jer je ono imalo savršenu mašineriju za saradnju u političkim, administrativnim i socijalnim stvarima sa centralnom Vladom. S druge strane fašistički režim, izgleda da nije mogao da razumije, da usvajajući i pojačavajući mjere, koje je upotrebljavala Habsburška monarhija u cilju ugušivanja slavenskih i talijanskih elemenata, on je osakatio pobjedu nad Austro-ugarskom, za koju je žrtvovalo živote 500.000 Talijana na Krasu i na Alpama«. (Oktobarska sveska »Foreign Affaires«).

Grof Sforza gleda na manjinsko pitanje dakle diplomatskim okom i osuđuje fašističku politiku zato jer ona sprečava polaku i mirnu asimilaciju inorodnog pučanstva. To svoje mišljenje on ne krije ni u svojoj knjizi »Diktatori i diktature poslije rata«.

Mišljenja Nittija, Sforze i još nekojih negdašnjih talijanskih političara nam se ne čine da odgovaraju onim ciljevima, za kojima teži u borbi protiv fašizma i naša manjina pod Italijom i sam talijanski narod.

Od socijalista su o pitanju naše manjine više puta govorili Turati, Treves, Nenni i ostali.

Turati i Treves primjenjuju na manjinsko pitanje svoje općenite socijalističke principe i smatraju da se osim revizijom granica može najviše jednom nacionalnom snošljivošću i kulturnom odnosno administrativnom autonomijom postići u cilju konačnog rješenja tog teškog problema.

Simpomatičnim nam se međutim čini naziranje socijaliste

Pietra Nennija,

koje je iznio u svojoj brošuri

»Le esecuzioni di Trieste«

(»La Liberissima« Librairie S. F. I. C. — 10, Cité Nys, Paris XI). U toj maloj knjižici Nenni prikazuje značenje bazovičkih žrtava: »Tršćanska streljanja su bila koncipirana kao jedna opomena čitavom antifašizmu, više nego kao odgovor na jednu konkretnu opasnost od slavenskog separatizma«. Nenni prikazuje bazovičke žrtve kao »radnike progonjene i izrabljivane do krvi«. To su mladići u uzbuni protiv tog izrabljivanja i proganjanja. Za njih je slavizam bio samo jedna »slučajna zastava«.

On tumači na jedan površan način značenje našeg pitanja i mi ne možemo da ne pokažemo na nekoje njegove misli, koje nažalost ne odaju najšire demokratsko shvatanje.

Polazeći sa principa da je pitanje manjina pitanje slobode a ne pitanje granica Nenni osuđuje svako nastojanje da se granica revidira. Prikazujuć politiku koju je vodila Italija do nastupa fašizma kao jednu politiku »prijateljski pružene ruke« Nenni veli:

»To je bila jedna politika. To je bila jedina moguća politika. Ona je garantirala mir, osiguravala mirni zajednički život i bila je garancija i preduvjet asimilacije, djela budućih generacija«.

Kako se vidi Pietro Nenni zaboravlja, da manjine odbijaju svaku vrst asimilacije, pa ma bila ona i provedena najmirnijim metodama, i ne zna da bi jedna Italija koja bi vodila politiku sa ciljem da pripravi teren za buduću mirnu asimilaciju naišla na isti otpor širokih slojeva našeg naroda, na koji je naišla i fašistička politika.

Po mišljenju Nennija Jugoslavija i Italija imaju svoje nacionalističke rivendikacije i svoje iredentizme. Italija je preuzela na se danuncijevski program Dinarskih granica, a Jugoslavija baca požudne poglede čak do Trsta. Apsurdan je i prvi i drugi iredentizam kao što je apsudna i kriminalna iluzija, da će Jugoslavija profitirati od unutarnje talijanske krize kako bi se stavila u pitanje granicu, gdje se sutrašnja radnička i socijalistička domokracija obvezuje da će uspostaviti sa slobodom građanski skupni život inorodaca (la civile convinenza degli allogeni).

Socijalista Pietro Nenni nema onaj jasan pogled na manjinsko pitanje kao što ima republikanac Pietro Montasini, koji se više interesira tim problemom i koji je o svojem naziranju na riješenje tog pitanja pisao u više navrata u »La Libertá« i u drugim listovima. Montasini je revizionista.

On smatra, da je za riješenje manjinskog pitanja potrebna jedna općenita revizija granica. Jedino tim načinom će se moći popraviti pogreške koje su diplomati učinili iza svjetskog rata na mirovnoj konferenciji.

Ta revizija granica mora ići uporedo sa revizijom društvenog uređenja i mora biti općenita da nebi favorizirala posebne nacionalizme. On misli da će manjinsko pitanje moći biti konačno riješeno najbolje u jednoj federativnoj i demokratskoj Evropi. Do tog doba mora se međutim nastojati, da u državama koje imaju jake grupe inorodaca narodnosno pitanje bude riješeno na principu samoodređenja i slobodnog kulturnog i narodnog razvoja.

Tako široke koncepcije, ako i manjkaju na neposrednoj preciznosti, nisu manje jasne i ne odaju manje jedno snažno demokratsko shvatanje, za koje će i sve manjine bore.

Kao republikanac Montasini, tako je i šef Sardinske stranke (Partito Sardo d'Azione) Emilio Lussu silno zauzet da se pitanje manjina riješi što radikalnije.

Lussu je voda jedne autonomističke stranke kojoj je cilj jedna socijalistička, autonomaška talijanska republika. Lussu je izjavio u »L'Italia del Popolo« (Paris, 20 augusta 1929).

»U Italiji ima tako malo manjina obzirom na kontinentalne evropske države, da u Italiji ne bi trebalo da postoji jedno pitanje manjina, kao što nije na pr. ekzistiralo nikada jevrejsko pitanje. Ali kako ih je fašistički režim proganjao bestijalnom okrutnošću, nama se namiće njihovo pitanje kao temeljno pitanje u jednom demokratskom režimu.«

»Ja držim da njima pripadaju sve sloboštine i sva prava, uključivši i pravo na posebnu autonomiju. Malo dolazi u obzir što manjine živu u pograničnim krajevima i što potrebe vojne obrane namiću državi posebni oprez dok postoji još takova međunarodna situacija, kakovu poznamo. Strateški će problemi naći svoja riješenja, ali oni ne bi smjeli biti nikada zaprijeka oživotvorenju onih prava, koje naš politički odgoj smatra kao neprovediva.«

Slično kao i Lussu gleda na to pitanje i Carlo Rosselli, voda »Giustizia e Libertá« koji zastupa ideju kulturne i administrativne autonomije.

Posebni svoj pogled na pitanje naše manjine pod Italijom ima profesor Gaetano Salvemini, koji se bavi pitanjem odnosa sa Slavenima još od svjetskog rata. Njegovo naziranje na riješenje našeg problema pod Italijom je najpreciznije izrađeno od svih onih što smo ih dosad čuli sa talijanske strane.

Salvemini oštro razlikuje dva pitanja: reviziju ugovora i zaštitu manjina.

On se zalaže za reviziju granica i ugovora, ali je protivan svakoj nasilnoj promjeni. On uzima za bazu revizije italo-jugoslovenske granice statistike o pučanstvu prijepornih krajeva i posebne ekonomske prilike u Istri.

Salvemini traži za Italiju Trst, Pulu i Goricu. Granica, za koju on misli da bi bila najpravednija je ona, koju je on već branio za svjetskog rata. Ta bi granica tekla ispod Labina, prema Puli, zatim bi išla prema Trstu i obuhvatila još Goricu.

Mila mu je riječ, koju je kazao već u talijanskom parlamentu: »Što manje Slavena unutar granica Italije!«

Ta revizija bi trebala da se provede diplomatskim pregovorima između Italije i Jugoslavije. Salvemini je protivnik plebiscita, za koje kaže da se lako falsificiraju i nepriznaje pravo jedne generacije da u jednom momentu odlučuje o stoljetnim granicama među dva naroda.

Što se tiče zaštite manjina Salvemini zastupa najširokogrudnije ideje. Zaštita manjina bi imala da bude u Italiji temeljni državni zakon i obveza ne bi proizlazila iz jednog međunarodnog pakta sa garancijom Društva Naroda već iz talijanske konstitucije s jedne strane, a ugovora s Jugoslavijom u pogledu manjina s druge strane.

Kao organ za rješavanje sporova o manjinama bila bi postavljena jedna manjinska komisija od pet članova: jedan pretstavnik talijanske, a jedan jugoslovenske vlade, jedan pretstavnik talijanske manjine u Jugoslaviji a jedan jugoslovenske u Italiji. Pretsjednik bi bio jedna neutralna osoba: Danac ili Švođanin.

Salvemini drži uostalom da je nužna što veća suradnja između Talijana i Južnih Slavena i zalaže se za misao o jednoj Jugoslaviji, koja bi zajedno s Bugarskom udružena garantirala mir na Balkanu a u srednjoj Evropi bila s Italijom najčvršći bedem protiv eventualne reprize njemačkog prodiranja prema Istoku (Drang nach Osten).

Riješenje pitanja jugoslavenske manjine pod Italijom on smatra kao prvi korak jednom približenju i suradnji jadranskih susjeda.

Kako vidimo Antifašizam nema izrađeno jedno jedinstveno mišljenje na naš manjinski problem. Sama Antifašistička koncentracija nema u svom programu nego nejasne riječi, iz kojih možemo zaključiti, da bi se politika Nove Italije bazirala na narodnoj i društvenoj jednakosti i da bi prema tome i njeno postupanje sa manjinama bilo liberalno i demokratsko.

Za ideju kulturne i administrativne autonomije izgleda međutim da su sve grupe u koncentraciji i da sve stranke smatraju najvećom potrebom za red i mir u budućoj Italiji jednu široku zaštitu manjinskih prava.

Da se kulturna i administrativna autonomija može smatrati kao dio programa koncentracije možemo zaključiti iz toga što ju traži za manjine desničarskija od socijalističke partije, revolucionarna organizacija »Giustizia e Libertá«.

Ostale stranke van koncentracije, kao na pr. republikanska, maksimal-socijalistička i komunistička brane također misao šire ili uže manjinske autonomije, naglašujuć da će u jednom drugom društvenom i međunarodnom uređenju pitanje manjina biti samo po sebi riješeno, jer neće biti nacionalne već samo socijalne, klasne borbe.

Što se tiče pitanja revizije granica i ugovora, nema u Antifašističkim redovima jednog jedinstvenog shvaćanja.

Dok se socijalista Treves, republikanac Montasini, a da i ne govorimo o maksimalsocijalistima i komunistima zalažu za jednu opću reviziju granica referendumom i tako potvrđuju demokratski princip samoodređenja naroda, liberalni socijalista Rosselli i socijalista Nenni su protivni svakoj reviziji granice, a profesor Salvemini zastupa jednu diplomatsku promjenu i ugovora i granice bez posebnog kozultovanja pučanstva. Jednima se čini da se mora uzeti stanje granica koje postoji nastojeć da se nepravednosti nanešene narodnim grupama poprave jednom širokogrudnom manjinskom politikom. Pogotovo nekoji od propagatora kulturne i administrativne autonomije smatraju time izbjeći svakoj diskusiji granice i postaviti centar zanimanja ne na reviziju granice već na reviziju politike prema manjinama držeći pitanje manjina jednim pitanjem slobode a ne granica. Mnogo ih ima međutim koji su za reviziju granice referendumom i međunarodnu zaštitu manjina. No jedinstvenog jednog pogleda na pitanje revizije granica i pitanje manjina još nema.

Ne kanimo sada da ulazimo u diskusiju o svemu ovome što smo iznijeli, tek ističemo ovo:

Naziranje antifašista na naše manjinsko pitanje je za nas od velike važnosti i treba o njihovim idejama voditi računa.

Ne može se a priori odbaciti nastojanje opozicione Italije da riješi na liberalan način jedan problem, koji zadaje Italiji brige i neprilike, a našem narodu boli i rane Pitanje Slavena u Italiji se više nego fašizmu (s kojim nema razumne diskusije) namiće antifašizmu, koji mora da izradi jedno programatsko naziranje na naš problem.

Dragovan Šepić.

RAPALLO

Villa Spinola, u kojoj je potpisan Rapaliski ugovor

Komaj so pred dvanajstimi leti ovenele bele krizanteme na grobovih našega izgubljenega Korotana in jedva se je v naših dušah polegla megla sramu in žalosti za ogoljufani koroški plebiscit, ko so diplomati pri zelenih mizah izkopali novo ogromno grobišče slovenskemu rodu. 600 tisoč Slovanov je moralo biti žrtvovano samo za to, da se bo moderni zgodovinar lahko ironično nasmehnil veliki ideji velikega Wilsona Prosvitljena doba, ki je novi izdaji nastopila ob zaključku svetovne vojne z novo krilatico samoodločbe narodov, je bila mišljena in realizirana samo za kulturni svet. V imenu civilizacije in v imenu demokracije so države, ki so imele odločilno besedo in ki se niso bojevale samo z orožjem na krvavih poljanah, temveč še bolj z izigravanjem malih narodov, s sarkastičnim nasmehom in s prostaško komercijalno gesto potegnile preko živega telesa našega malega naroda tako smrtonosno rano, da je danes po dvanajstih letih odrezan organizem po njihovih zaslugah popolnoma ohromel.

Šeststo let je naš narod ječal pod knuto zavojevalcev, opravljal suženjske posle Evropi, najbrže samo za to, da ga ista Evropa vrže v žrelo še krutejših kulturnih zavojevalcev, takih ki hočejo z ognjem in mečem izbrisati slovanska naselja z zemljevidov.

Danes pred dvanajstimi leti je jugoslovenski rod dokončal svojo krvavo Kalvarijo. Svetovna vojna nas je razredčila na vseh frontah, povojna doba pa nas je decimirala. Tisoče nam je ugrabila avstrijska požrečnost s pomočjo laških goljufij na Koroškem, 600.000 Slovencev in Hrvatov pa nam je pogoltnil »Sacro egoismo«. Drago je bila plačana svoboda v svobodni Jugoslaviji. Strašno je to naše grobišče. Vendar mi svobodni, ki se nahajamo to stran Snežnika in to stran Kravank, niti za trenutek nismo pozabili svojih krvnih bratov, zasužnjenih in teptanih. Danes po dvanajstih letih, ko je ta naša strašna rana še vedno živa, žgoča in pekoča, danes hitijo naše misli preko državne meje, saj naša granica ni tam, kjer stojijo mejniki. Mi svobodni, ki se kretamo u objemu velike naše matere Jugoslavije vemo, da je Jugoslavija povsod tam, kjer bivaju jugoslavenska srca. Zato sega naša meja tudi danes tja do Gosposvetskega polja in tudi tja preko naše Soče. Vsa ta zemlja, ves ta narod sta in ostaneta naša. Zato je to veliko grobišče, ki ga je ustvaril Rapallo za nas znamenje, v katerem bo zmagal slovanski rod in si priboril nazaj vse ono, kar je bilo nasilno odtrganega in uničenega. Danes, drage naše sestre in dragi naši bratje tam preko, danes polagamo vsa naša čuvstva in vsa naša hotenja pred Vas. Velika je tuga v naših srcih, z bolesnim očesom pozdravljamo te naša dobra zemljica tam na Pivki, v Vipavski dolini, na Krasu, po Brdih, na Goriškem, v Soški dolini, in tudi tebi tužna naša Istra naš sveti pozdrav.

Sestre naše in bratje naši v našem pozdravu ni samo tuge in žalosti, v njem je vera, v njem pogum in odlučnost. Zato pozdravljeni in na svidenje.

K. J. P. A.

DATUMI NAŠEGA ČRNEGA KOLEDARJA

(podatki za november)

4. XI. 1918. Italijani zasedli Trst.

5. XI. 1926. Fašisti opustošijo tiskarno, uredništvo in upravo lista »Edinost« in prostore Pol. družtva »Edinost« v Trstu, da se »maščujejo« za atentat, ki je bil izvršen na Mussoliniju 31. oktobra v Bologni.

7. XI. 1918. Italijani zasedli Gorico.

9. XI. 1926. Ratificiran posebni zakon o zaščiti države s katerim je bilo uvedeno posebno sodišče in konfinacija. Ta zakon je nastal kot posledica atentata v Bologni. Napravljen je bil z veliko naglico: 31. X. je bil izvršen atentat. 5. XI. je sprejel zakon ministrski svet, 6. je podpisal zakon kralj, e 9. je bil potrjen od fašističnega parlamenta.

9. XI 1928. je izšla poslednja številka »Goriške straže«

10. XI. 1930 Zažgana šola v Bovcu. Ogenj so pravočasno pogasili, a naše ljudstvo ispostavljeno novim šikanam in preganjanjem.

12. XI. 1920. RAPALLO

12. XI. 1929. Živko Gortan, brat našega Mučenika Vladimira prepeljan v ječo v Portolongone; njegov tovariš Dušan Ladavac pa v ječo v Volterri. Oba. kot je znano, sta obsojena na 30 let ječe, kolikor sta bila obsojena še Vekoslav Ladavac in Viktor Baćac.

14. XI. 1930. ustavljeno izhajanje goriškega »Novega lista«, ki se mu je usoda odločila že po atentatu na učitelja Sottosantija.

20. XI. 1930. V Koprivišču pri Kanalu je bil izvršen atentat na finančne stražnike. Ob tej priliki je izgubil življenje stražnik Restelli.

21. XI. 1929. Viktor Baćac, Gortanov tovariš je prepeljan v ječo San Stefano, kamor je bil kasnije odpeljan tudi tovariš bazovskih junakov — Španger, ki je tudi obsojen na 30 let ječe. Vekoslav Ladavac je istega dne odpeljan iz Pule v ječo v Frosinone.

22. XI. 1925. Ukinjene dodatne ure iz slovenščine, ki jih je dovoljevala Gentilijeva reforma kot — pesek v oči, kajt v resnici se je ta določba spoštovala malokje. Ostala je le na papirju zato nas odlok o odpravi tek »dodatnih ur« ni zadel. Čisti in lasni so poslej naši računi z italijanskim šolstvom.

28. XI. 1931. Ponižen in v dno duše užaljen je zatisnil svoje trudne oči goriški nadškof dr. F. Sedej, ki se je moral umaknuti z nadškofijske stolice fašistu Sirottiju.

30. XI. 1925. Slovensko učiteljišče v Tolminu izpremenjeno kar čez noč v italijansko nižjo gimnazijo. Tudi tu imamo račune jasne.

JEDAN NEJASAN PROCES PRED TRŠĆANSKIM TRIBUNALOM.

Trst, novembra 1932. — Posljednjih dana oktobra održan je u Trstu proces protiv Alfonza Tonklija, Nikole Rakara, Franca Šimca, Vjekoslava Baloha iz Bergonje, koji su bili optuženi, da su učestvovali u teškoj tučnjavi u gostioni u Bergonji, kojom je prilikom bio ranjen po glavi, tako je izgubio jedno oko, gostioničar Vjekoslav Bric, a po licu je bio ranjen i njegov šurjak Ludvik Rakar. Proces je bio kratak i prema izvještaju u štampi nije razvidno koji su motivi te tučnjave. Donesena je međutim neobično teška kazna: Nikola Rakar i Vjekoslav Baloh osuđeni su na 6 godina zatvora prvi, a drugi na 3 godine zatvora te na veliku odštetu. Ostali su bili pušteni.

»OPERA MATERNITA« OMRAŽENA U NAŠEM NARODU

Pula, novembra 1932. — Puljski »Corriere istriano« piše o fašističkoj ustanovi »Opera Maternità e Infanzia«, koja ima zadaću, da podupiranjem nosećih žena i othranjivanjem novorođenčadi u posebnim refektorijima, širi fašizam u slavenskim zonama. U istarskoj zoni ima 14 takvih refektorija. Prošle godine brinula se ta ustanova za 115 trudnih žena i 233 dojilje te je podijelila 25.200 obroka hrane potrošivši 56.000 lira. U svom izvještaju dr. Gioseffi, koji organizuje tu »Operu«, kaže, da se po istarskim selima s velikim nepovjerenjem gleda na rad te ustanove i da tome treba stati na put, ako se želi, da rad ustanove donese uspjeha...

NAŠA DEKLETA ZLORABLJAJO.

Trst, oktobra 1932. — Naši fantje, čim doslužijo vojake, odidejo v tujino za kruhom. Vasi na Primorskem postajajo dan za dnem bolj mrke in temne. Z našimi dekleti pa se zabavajo in jih zapeljujejo karabinijerji in sploh uniformiranci, katerih jo po primorskih vaseh na ducate.

ŠE NISO PLAČALI ZEMLJU NAŠIM KMETOM!

Trst, oktobra 1932. — Pred dvemi leti so dovršili cesto Senožeče-Vreme. Razumljivo je, da so zato porabili mnogo zemlje naših kmetov. Kljub mnogim intervencijam do danes še niso niti enemu kmetu izplačali centesima odškodnine.

GORIČKA PROVINCIJA KUPILA ATEMSOVU PALAČU

Gorica, novembra 1932. — Na desetgodišnjicu fašizma rektorat goričke provincije zaključio je, da će kupiti historijsku Atemsovu palaču i u njoj urediti »Muzej oslobođenja«, a naročito će biti u toj palači pohranjena ona kola, na kojima je u Rim bio odvezen »Neznani vojnik«.

ITALIJANI KUPUJEJO SLOVENSKA POSESTVA.

Trst, oktobra 1932. — Slovenska posestva gredo radi neznosnih davkov dan za dnem na dražbe. Zanimivo je, da take dražbe ne razglašajo javno! Zato pa tem bolje vedo za take zadeve Italijani, ki primorska posestva kupujejo za smešno nizke cene. V Senožečah jim pomaga kupovati občinski tajnik, propalica Sturm.

FAŠISTIČKA ŠKOLA U JULIJSKOJ KRAJINI

I NJEZINA ULOGA U ASIMILACIONOJ AKCIJI

Interesantne tvrdnje tršćanske štampe povodom desetgodišnjice fašističkog režima

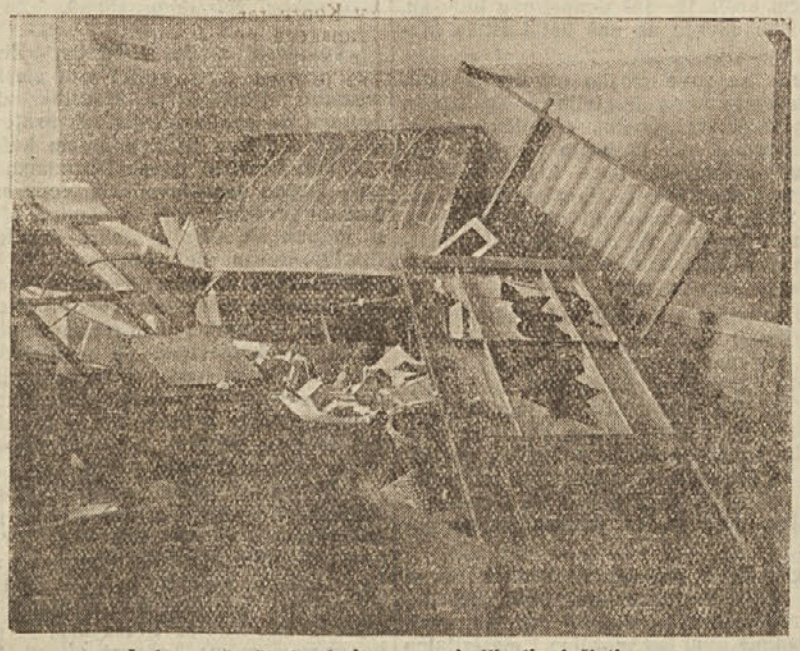

Jedna naša škola, koju su »asimilirali« fašisti

Trst, novembra 1932. Povodom desetgodišnjice fašističkog režima fašistička štampa u Trstu donijela je opširne članke, u kojima se veliča fašistička akcija u Julijskoj Krajini i iznosi se sve što je fašizam učinio u prošlih deset godina na svim poljima.

Tako je na primjer »Il Piccolo« u svom broju od 28. oktobra donio opširan članak preko cijele stranice pod naslovom »La scuola giuliana palestra di italianità e di civiltà fascista«

u kojem se članku iznose i ove interesantne stvari za nas od dokumentarne važnosti:

Fašizam je svojim dolaskom na vlast pravilno iskoristio školu u Julijskoj Krajini kao organ nacionalnog talijanskog odgoja u asimilacionoj akciji. Prije fašizma nije se u tom pogledu ništa učinilo. Naročito je žalostan onaj period od 1920 do 1922, na koji se fašisti ne mogu sjetiti, a da se ne zastide nacionalnog poniženja, (?) koje je podnašala Julijska Krajina. Za sramotu Italije onda je još u Rimu postojao »Centralni ured za Nove provincije«, koji se nije mnogo brinuo, da ukine u školama Julijske Krajine slavenske jezike i odstrani u tim krajevima onu dvojezičnost, koja je ostala od Austrije. Izgledalo je da će to stanje ostati u vječnost.

Gorička općina u svojim osnovnim školama bila je ustanovila čak nekoliko novih prvih i drugih razreda u slovenskom jeziku, a u septembru 1922 vlada Facte naredila je, da se osnuju i treći razredi, davši time maha balkanizmu, koji je u svojim zahtjevima postao besraman i neumjeren.

Kad je došao fašizam na vladu 1923. Gentilijevom reformom uredilo se pitanje svih škola.

»Il Piccolo« zatim prelazi da prikaže stanje fašističke škole u Julijskoj Krajini od dječjeg vrta dalje. Pa kaže:

Akcija, koju u Julijskoj Krajini provode dječji vrtovi ili azili može da se uporedi onoj akciji, koju u ratu izvršuju oni vojnici, koji režu neprijateljske žice, koje sprečavaju napredovanje (!).

Ti »tagliafili« u ratu u tišini rade oko neprijateljskih (!) jaraka i oko neprijateljskih tvrdjava Poslije njih dolazi ostala vojska. Poslije azila dolazi osnovna škola, koja reprezentira veliku vojsku, koja nastavlja svojim zauzimanjem (!) neprijateljskih položaja. Teren je lakši, kad već azilo utre put i odstrani glavne zapreke.

U slavnoj desetgodišnjici fašizma u Julijskoj Krajini je broj azila dva puta veći nego što je bio 1922 godine: ima ih 230 dok ih je 1922 bilo 110.

1922 su društva Italija Redenta i Lega Nazionale imala zajedno 60 azila, a sad ih ima Italia Redenta (koja je apsorbirala Legu) već 160. Općine uzdržavaju oko 40 azila a razna druga društva i ustanove oko 30 azila. Azilo se ustanavlja redovito pored osnovne škole i to bi odgovaralo pravoj praktičnoj potrebi koja je opće priznata. Ali kako vrlo zaslužna (!). Opera Nazionale Italija Redenta ne može da snosi troškove za gradnju stotina zgrada za dječje azile, a svaka zgrada stoji oko 50.000 lira, potrebno je da općine (!) same podnesu tu žrtvu i da pokrajinske administracije izidju ususret općinama u izgradnji zgrada za azile (!).

U novom deceniju fašizma broj azila u Julijskoj Krajini mora se podvostručiti, svake godine mora se otvoriti u ovim krajevima bar dvadeset novih azila,

znači svake godine bar po pet novih azila u svakoj pokrajini (Julijska Krajina ima naime četiri pokrajine :tršćansku, puljsku, riječku, goričku).

»Il Piccolo« zatim tretira pitanje osnovnih (pučkih) škola, pa kaže, da je Gentilijevom reformom od 1923 bio definitivno odstranjen stari austrijski zakon, koji je do tada sačuvan na štetu i u protivnosti s osnovnim principima državnog talijanskog jedinstva. Gentilijeva reforma radikalno je promijenila dotadanje stanje,

ne samo time, što je uvela talijanski jezik kao nastavni jezik i što je promijenila nastavni program, nego i time što je uvela u školu strogo nacionalni odgoj, tako da se nastavni plan sasvim slaže s visokim ciljevima, koje želi škola postići.

Logički s tim novim duhom najprije je trebalo uvesti talijanski nastavni jezik. Već 1923 počelo se pretvaranjem prvih hrvatskih i slovenskih razreda u talijanske, a svake iduće godine pretvaralo se na stotine dalnjih razreda u talijanske razrede. U svim razredima postepeno počelo se učiti u jeziku talijanskom: »l'idioma gentil, sonante e puro«.

Godine 1927 zatvorili su se zadnji hrvatski i slovenski peti razredi, a godine 1930 zadnji hrvatski i slovenski osmi razredi, gdje su postojale škole s osam razreda. Pred dvije godine dakle škola u Julijskoj Krajini postala je totalno talijanska, kaže »Piccolo«.

U svom daljnjem razlaganju »Piccolo« kaže i ove interesantne stvari, koje najbolje karakterišu fašističke namjere i metode:

Škola koja ima za cilj da formira talijanski duh kod djece u Julijskoj Krajini ne bi bila svrsishodna, ako ne bi i učitelji bili oduševljeni i zadojeni tim duhom.

1922 od cirka 2000 učitelja i učiteljica u Julijskoj Krajini, cirka hiljadu njih bilo je takvih, koji su svršili hrvatske ili slovenske učiteljske škole.

Da li se moglo zahtjevati, da ti učitelji iskreno i zanosno odgajaju kod svojih učenika talijanski nacionalni osjećaj? U školi, koja ima za cilj nacionalni odgoj, najveću važnost ima duhovna formacija i orijentacija učitelja To je gotovo važnije nego jezik i ako je jezik važan i nedjeljiv dio odgoja. Zato su postepeno, godinu za godinom smjenjivani i učitelji u školama Julijske Krajine.

Kako su razredi postajali postepeno po Gentilijevoj reformi talijanski, tako su i na mjesta učitelja Slavena dolazili učitelji, koji su svršavali talijanska učiteljišta. Učitelji Slaveni bili su ili penzionirani ili su premješteni u druge krajeve Italije, u unutarnjost države, gdje su oni, našavši se u sasvim drugačijem ambijentu, nacionalno homogenom, s elementom, koji je spiritualno već prepariran, mogli lakše da se asimiliraju (!) i postanu u radu ravni ostalim kolegama, pa s vremenom mogu čak da postanu (!) dobri odgojitelji.

U prvo vrijeme, mnoga mjesta ostavljena od tih učitelja, penzioniranih, emigriralih ili onih koji ku premješteni u unutarnjost Italije, bila su zauzeta od mladih talijanskih učitelja naročito iz Sicilije i Puglie. Ali ti su učitelji s vremenom kako su se otvarali natječaji za mjesta u njihovom kraju, napuštali Julijsku Krajinu i vraćali se u domovinu. Ali medjutim snabdjela su Julijsku Krajinu dovoljnim brojem sila talijanska učiteljišta u Julijskoj Krajini, a naročito tršćansko učiteljište, tako da danas ima domaćih talijanskih učitelja i za najzabitnija sela po Julijskim Alpama.

Danas nekoliko stotina tršćanskih djevojaka učiteljica uči male brdjane oko Nabrežine Postojne, Soče i drugdje kako se ljubi domovina Italija, uče ih govoriti (!) talijanski, moliti Boga i pjevati talijanski.

Dok se prije 1924 kroz deset godina nije u Julijskoj Krajini izgradila nijedna nova školska zgrada, od te godine naprijed, a naročito od 1926 dalje otkako su reorganizirane općinske administracije, počelo se živo s gradnjom novih škola u Julijskoj Krajini. Za gradnju novih škola u samoj puljskoj pokrajini, koja je napotrebnija u tom pogledu, država je odredila 10 milijuna lira i bilo je izgradjeno više od 20 novih škola, a mnoge će se izgraditi doskora. Čak i u najzabitnijim selima, koje su zabačena od centara, vlada gradi škole. Tamo gdje broj školske djece ne dosiže dvadeset, po naredjenju vlade ustanovljuje »Societa Umanitaria« posebnu školu, koja spada u red nekvalifikovanih škola.

»Piccolo« kaže da nijedan drugi organizam u Julijskoj Krajini nije dosegao takvu transformaciju pod fašizmom kao baš škola, koja je najvažniji i najjači instrumenat za formaciju duševnosti jedne drzave. Otkako je utihnuo top Vittoria Veneta, poslije četiri godine okupiranja i nesigurnosti, Italija pod vladom fašizma mobilizovala je vojsku škole za borbu i duševno osvajanje (!) pučanstva uz granicu s naročitim obzirom na nove generacije. Tako govori »Piccolo«.

Prelazi se zatim u tom članku na razne druge škole, koje upotpunjavaju akciju azila i osnovne škole i govori se o šegrtskim školama i večernjim školama. Te škole osnivaju se i uzdržavaju od općina i pokrajinske administracije. Ali kaže »Piccolo«, nadamo se da će i te škole uzeti u svoju režiju kao što je uzela od prvog januara ove godine i sve one osnovne škole, koje su bile prije općinske. Naročito su te škole važne u cilju nacionalnog odgoja u ovim krajevima uz granicu pa će to vlada sigurno shvatiti.

Prošle godine svršili su u seoskim školama Julijske Krajine osnovne škole djecaci, koji su prvi imali sreću (?) da su kroz čitavih osam godina od prvog razreda dalje imali poduku u talijanskom jeziku. Radi te omladine pokrajinski konzorcij za tehničku naobrazbu u tršćanskoj pokrajini pod predsjedništvom advokata Camila Are, otvara u seoskim općinama po Krasu takozvane »Scuole complementari« za šegrte u kojima se podučava na večer.

Ove godine po prvi put otvorili su se u selima i večernji tečajevi za djevojčice od 14 do 18 godina, u kojima se podučava domaćinstvo i drugo, a te škole imaju veliko značenje za nacionalni odgoj novih generacija. Te škole podupiru ministarstvo prosvjete, pokrajinske administracije, privredno korporativno vijeće pokrajine, a općine, u kojima se te škole otvaraju, daju na raspolaganje prostorije i nabavljuju školske potrebštine.

A i fašističke večernje škole za odrasle, koje uzdržava i osniva »Societa Umanitaria«, sve su brojnije, naročito u goričkoj pokrajini, u čemu ima velike zasluge prefekt Tiengo, koji je živo preporučio te večernje tečajeve pojedinim podeštatima

»Piccolo« zatim govori o srednjim školama u Julijskoj Krajini i kaže, da je i na tom polju Gentilijeva reforma bila blagotvorna. Medju ostalim kaže u tom članku, da je Gentilijeva reforma reformirala iz slavenskih u talijanske one srednje škole u Julijskoj Krajini, koje je bila osnovala Austrija, a i one, koje su bile osnovane u »žalosnom periodu u četiri godine prije fašizma« (pod Italijom). »Piccolo« kaže, da narod Julijske Krajine nije mogao više da tolerira (?) u najvećim centrima Julijske Krajine slavenske srednje škole. U Idriji je postojala viša slovenska realka. Ne samo, da je prije fašizma ta škola mogla mirno da postoji, nego se je pored nje osnovala čak i slovenska gimnazija, a u Tolminu se osnovalo slovensko učiteljište, kao što se i u Arbanasima kod Zadra ponovno otvorilo hrvatsko učiteljište, »tvornica najfanatičnijih protivnika talijanstva u Dalmaciji.«

Po dolasku fašizma, kaže »Piccolo«, najprije je bilo oboreno učiteljište u Arbanasima i nadomješteno je talijanskim. Godine 1925 ukinuto je učiteljište u Tolminu i osnovana je talijanska klasična gimnazija, 1926 nestale su dvije slovenske srednje škole u Idriji,

a na njihovo mjesto postavljena je jedna talijanska škola »complementare« pretvorena kasnije u obrtnu školu. »Piccolo« ne spominje naše srednje škole u Pazinu, preparandiju i gimnaziju, u Gorici, preparandiju i gimnaziju, u Voloskom malu realku, uništene prije fašizma). U svom daljnjem izlaganju »Piccolo« kaže, da je

prema Gantilijevoj reformi u srednje škole Julijske Krajine bilo uvedeno par satj slovenskog ili hrvatskog jezika, ali eksperiment se pokazao neodrživim (!?),

radi opće averzije djaka i roditelja protiv tih jezika, a tome nisu mogli da se ne pridruže i nastavnici (što »Piccolo« smatra »naravnim«!) pa su ti jezici bili postepeno zamijenjeni učenjem jezika velikih civilizacija (lingue d' alta civilita) kao što su njemački i engleski.

U svom članku »Piccolo« dalje govori, da bi pored postojećih srednjih škola u Julijskoj Krajini trebalo ustanoviti škole u kojima bi se spremale učiteljice za domaćinstvo i ženske ručne radove, koje bi se onda raspodjelilo po »drugorodnim« selima, da podučavaju odrasle djevojke i žene u tim predmetima i da ih odgajaju u talijanskom duhu. Na umjetničkom muzikalnom polju od velike je važnosti

za proširenje latinske i talijanske crkvene pjesme u drugorodnim zonama Julijske Krajine »Scuola di musica sacra di Santa Cecilia« u Trstu, koja se osnovala na želju Svete Stolice, s najvećom brigom tršćanskog prefekta Porra i uz finansijsku pomoć tršćanske pokrajine i općine.

Ova škola postoji sad drugu godinu. Na koncu govori »Piccolo« o tršćanskoj univerzi i kaže, da je ta univerza od najvećeg značenja za nacionalnu i političku obnovu krajeva uz granicu i kao što u početku uporedjuje azile s onim vojnicima, koji u ratu režu žice oko neprijateljskih tvrdjava, tako na koncu za univerzu kaže, da ona u vojsci fašističke škole u Julijskoj znači ima ulogu teške artiljerije... Bum!

FAŠISTIZACIJA ŠKOLE U POSTOJNI I OKOLICI

Interesantni podaci fašističke štampe

Trst, novembra 1932. — U tršćanskom »Il Piccolo« izišao je članak, u kojem se govori o fašističkoj akciji u Postojni i okolici, pa se u tom članku medju ostalim govori i o stanju školstva i uporedjuje sadanje stanje s nekadašnjim. **Godine 1922 u svim školama postojnskog okruga podučavalo je 60 učitelja, a od toga 56 slovenskih a 4 talijanska. Djece je bilo 2866, a od toga samo 4 djeteta Talijana, 4 Nijemca, a 2858 djece Slovenaca! Nastavni jezik bio je (naravno!) slovenski.** Talijanski jezik podučavao se kao predmet i to samo par sati tjedno. Škola u postojnskoj zoni, kaže »Piccolo«, služila je jednom riječju zaglupljivanju(?) slovenske(!) mladeži. Ali došla je ipak fašistička školska reforma i doba bonifikacije(?) i nacionalne propagande. Tek s godinom 1923-24 počelo se u školama Postojne i okolice u prvom razredu podučavati talijanski, a s vremenom je čitava škola postala talijanska. Fašizam je izmijenio pravac, metode i učitelje, koji svojim porjeklom nisu mogli biti povjerljivi. Danas u obnovljenoj fašističkoj školi djeca se odgajaju fašistički i talijanski i ide se ususret jednoj sjajnoj(!) budućnosti. (Ovaj je dokumenat, koji nam daje »Piccolo«, vrlo interesantan).

ZNAČAJNE DEMONSTRACIJE NA PULJSKIM ULICAMA

Pula, oktobra 1932. — Oko 25. pr. mj. došlo je u Puli do jedne vrlo značajne demonstracije. Via Sergia, u kojoj se nalazi redakcija »Corriere istriano« najedamput je bila krcata omladine, studenata svih puljskih škola, koji su urlali, žviždali, vikali i prijetili se šakama prama prozorima redakcije. Došla je na telefonski poziv redakcije jaka četa karabinjera, koja je pokušala da rastjera studente, no oni su se razbježali po drugim ulicama i u nekoliko su grupa demonstrirali. Zašto je do toga došlo? Razlozi su na oko smješni, ali imaju ipak svoju dubinu. U isto vrijeme, dok se na sva zvona veliča fašistička obnova talijanske nacije i s naročitim ponosom govori o fašističkoj omladini, kakve nema nigdje na svijetu, u Puli je omladina, naročito ona, koja polazi škole sasvim drugačija. Za fašizam je nije briga, Zanemaruje avangardu i ostale fašističke organizacije i uopće je nedisciplinirana. Ismjehavaju se fašistički profesori i naredbe itd. O tome svemu morao je puljski »Corriere Istriano« u jednom članku otvoreno da piše. U jednom broju pred nekoliko dana donio je taj list članak pod naslovom »Alcune parole ai giovani studenti«. U tom članku izneseno je mnogo takvih stvari, koje pokazuju, da fašistička omladina nije onako idealna, kako se obično piše u fašističkoj štampi, čak da takve omladine uopće nema u Puli. Ali izrečene su i neke uvrede na račun omladine. Reklo se, da su puljski studenti lumpi, pijanice, da ne rade ništa, da samo biljardiraju i sjede po kafanama itd. I radi toga došlo je do revolta i demonstracije. »Corriere istriano« bio je prisiljen, da donese još jedan članak o tome, u kome je medjutim ponovio sve ono, što je već u prvom članku rekao. Do nove demonstracije ne može doći, jer pred redakcijom stoji jaka straža karabinjera.

JAKOB FLIGL DEDIČI

Stavbni in galanterijski klepar, vodovodni instalater, krovec lesenocementnih streh, kritje zvonikov ter napeljava strelovodov

RIMSKA CESTA 2 LJUBLJANA GREGORČIĆEVA UL. 5

Telegrami: FLIGL LJUBLJANA Ustanovljeno 1864 Telefon štev. 33-53

izvrsno je sredstvo za čišćenje želuca i crijeva

MAGNA PURGA

čisti bez boli, a brzo

MAGNA PURGA

uklanja sve želučane boli, ako se uzimlje poslije objeda i večere u malo vode na vrhu od noža

MAGNA PURGA

preporuča se djeci i odraslima
U apotekama jedan omot stoji 4 dinara

KOLONAT

›...Radi velikih dolgov bodo banke zasegle posestva in naš človek bo začel gospodarsko tlako. V tem je največja nevarnost za naš narodni življelj na Primorskem.‹

Leta 1848. je prineslo tlačanom v bivši Avstriji svobodo od tlake in desetine, tako da so kmetje končno postali pravi lastniki zemljišč, katere je feudalna gospoda skozi dolga stoletja držala s svoji neomejeni oblasti.

Kljub tej osvoboditvi, pa so ostali na Goriškem in po Dalmaciji, zaradi pomanjkljivih določb tozadevne reforme, še naprej kolonati in to predsvem tam, kjer se pozna romanski upliv in geslo ›Nulle terre sans segnerS‹. (T. j. Brda, na meji Furlanije, Furlanija sama in vinorodna Dalmacija.)

Da bomo razumeli preostanek tega skoro feudalnega razmerja,. ki se je obdržal še do dandanes, in katerega niti agrarna reforma v naši državi, kljub vsem naporom ni še rešila, (v Italiji sploh ni prišlo tozadevno vprašanje še na dnevni red) moramo ugotoviti, da to razmjerje ni bilo nikdar pravo feudalno razmerje, temveč le bolj privatno najemniško razmerje, kjer je lastnik vinogradov dal v najem viničarjem svoje zemljišče proti neki odškodnini v blagu ali denarju, viničar pa ni bil nikakor vezan na zemljišče, kakor je bilo to pri drugih tlačanih in ga je gospodar lahko odslovil, kadar je hotel. Zato tudi reforma našim viničarjem in Furlanom ni nič pomagala, ker so razni grofje, večinoma laškega pokolenja, dokazali, da je to zemljišče njih last. Tako so kljub reformi še nadalje lastniki zemljišč, kot so ostale drugje velike graščine, katere so bivši graščaki upravljali v lastni režiji. To bi bila razlaga o preostanku kolonata v primorskih krajih, ki so bili vedno, več ali manj, pod laškim vplivom.

Kar se tiče ekonomskega razmerja med grofi in koloni in sicer v ožjem okrožju v Brdih, kjer je na Goriškem relativno največ kolonov, je bilo to razmerje sledeče:

Grof ali neomejeni lastnik zemljišča v celem obsegu, lahko nažene kolona z grunta kadar hoče. Kolon je le najemnik brez vsakršne pravice in se mora pokoriti v okviru kolonske pogodbe lastniku zemljišča. Zadnja leta pred vojsko in po vojski so imeli koloni kolektivno pogodbo, ki pa ni prinesla zaželjenega uspeha in večkrat še celo poslabšala njihov položaj. Kolonstvo je bilo večinoma dedljivo, tako, da je na enem kosu zemljišča ostal rod za rodom, dokler ni izumrl ali pa bil iz posebnih, izvanrednih vzrokov izgnan. Zadnje čase pa, posebno po vojski, je dosti lastnikov-kolonatov prodalo posestva kolonom samim in to večinoma na plačevanje v letnih obrokih. Vzrok prodaje zemljišč tiči predsvem v tem, da so vinorodni kraji v Brdih izgubili svojo vrednost in dohodke malo radi uničenja zemljišč v vojski, še več pa radi laške konkurence, ki je pošiljala na trg vino, sadje i t. d. Dogaja se, da ne prodajajo zemljišč samo grofi in veleposestniki, temveč tudi navadni kmetje in se izseljujejo.

Drugače je bilo pred vojsko, ko je bilo goriško sadje prvo na avstrijskem trgu in naše vino, ki leži danes po kletih ali pa je prodano pod ceno, je bilo povsod dobro cenjeno in plačano.

Vrnimo se k faktičnemu razmerju med kolonom in gospodarjem in sicer prvič na Goriškem in drugič v Italiji sami, ki ima velik upliv na razmere v naših krajih.

Vsak kolon je imel hišo, vinograd, pašnike, senožeti in včasih tudi travnike v ravnini, njivo in gozd za količe k trtam. Za hišo ni plačeval nikake najemnine. Od vinograda je moral dajati gospodarju 2 tretjini cveta, t. j. trgatev se je vršila pod nadzorstvom paznikov, grozdje se je moralo prevažati v gospodarjevo klet, kjer se je mastilo. Vsak tretji mernik vina je bil kolonov, dva pa grofova. Sadje je bilo kolonovo proti primerni odškodnini, ki je bila začetkom zelo majhna, pozneje pa vedno večja, kakor so rastle cene. Pred vojsko je prišlo celo do tega, da so nekateri gospodarji zahtevali polovico sadja zase, katerega bi moral kolon še natrgati in prodati za gospodarja. Za gozdove ni bilo treba dajati nikake dajatve. Ni se pa smelo sekati brez dovoljenja. Za pašnike ni bilo treba dati nikake odškodnine, ker je ta služil za živino. Istotako je bilo za travnike. Za njive prvotno ni bilo treba dajati odškodnine, pozneje po kolonski pogodbi pa so zahtevali tudi od tega. Stvar se je šele pred vojno rešila.

Razen dajatve vina, sadja itd. je moral kolon deloma predpisano, deloma takorekoč prostovoljno dajati gospodarju ob raznih prilikah razne ›malenkosti‹, kakor izbrano sadje, perutnino itd. Najhujša dajatev pa je bila tlaka. Vsak kmet je moral ob določenih dnevih vršiti na grofovem zemljišču in to brez plačila in brez hrane. Živina in gospodarsko orodje je bilo last kmeta. Sulfat in žveplo za vinograde, je dajal sorazmerno tudi gospodar. Položaj kolona je bil zelo slab, kjer je bilo večinoma kolonij premajhnih, brezpotrebnih njiv in senožeti. Kolonski sinovi, so se radi tega še pred vojsko selili v daljno Ameriko, kjer so tudi ostali. Danes pa se selijo v Francijo in Argentinijo. Le malo kolonskih družin je, da ne bi imela katerega v Ameriki.

Kolonat italijanskih kolonov, je v bivstvu enak goriškim vendar je stvarno razmerje nekoliko drugačno in to v nekih ozirih slabše, v drugih boljše. V Italiji je prostih kmetov zelo malo ali nič. Večinoma so koloni in to v patrijarhalnem razmerju, v obliki fideikomisa, ki pa je v zadnjem času po osebni osvoboditvi kolona prešel v čisto privatno najemninsko razmerje. Tudi v Italiji so kot na Goriškem dedni koloni. Družina ostane na istem mestu, dokler zemljišče zadostuje za njihovo prehrano. Vsaka družina ima hišo in gospodarsko poslopje; drobno gospodarsko orodje si nabavi kmet ali pa gospodar in ga potem kmet odplačuje v blagu ali denarju. Živina je last gospodarjeva, teleta in prirastki živine, se ob prodaji delijo na polovico z gospodarjem. Vsi pridelki, razen kar raste na vrtu, se deli na pol z gospodarjem. Vino se v nekaterih krajih deli na dve petini, t. j. tri petine dobi gospodar, dve petini pa kolon.

Z gospodarskega, splošnega ozira, je kolonstvo v Italiji v splošno korist celoti. Vsak gospodar, večinoma so to veleposestniki, ima po pedeset do sto kmetov. Upravlja in nadzoruje osebno vse kolone, gleda zelo strogo in umno na gospodarstvo in vzorno živinorejo, na moderne kmetijske stroje, katere rabijo vsi koloni, t. j. eden za drugim, tako, da onim, ki imajo malo družino in relativno dosti delavnih rok ne godi ravno slabo v dobrih letinah. Vendar je ta slučaj le tam, kjer je zemlja rodovitna in lahko obdevljiva. Večina kolonov, posebno v hribih je revežev. Zemlja je slaba, otrok vedno več, kruha malo. Vsled tega Italija trpi na obilici ljudstva, katerega ne more zaposliti domača industrija. Zopet pa se dobe lastniki, ki so zelo nemarni, drugi spet pustijo zemljo za lov in zabavišča, tako da kolonom primanjkuje zemlje za obdelavo.

Kdaj bo rešeno v Italiji kolonsko vprašanje in s tem tudi na Goriškem, se ne ve. Ravno sedanji režim, je predstavnik industrije in veleposestva in zatiralec malega kmeta.

Prej ko bo rešeno kolonsko vprašanje bo na Goriškem, še kar je prostih kmetov postalo kolonov. Radi velikih dolgov bodo banke zasegle posestva in naš človek bo začel gospodarsko tlako. V tem je največja nevarnost za naš narodni življelj na Primorskem. (Mos)

KAKO PREGANJA IN MUČI FAŠIZEM NAŠE LJUDI

Tragičen slučaj Jožefa Smotlake iz Mačkovelj.

Trst, novembra 1932. Leta 1924. je šel k vojakom v Rim Smotlak Jožef iz Mačkovelj št. 48. Vsled napornega dela je kmalu obolel in moral v bolnico. Po 14 dneh je bil poslan na dopust. Na potu iz Rima v Trst, pa je ponovno obolel ter šel v bolnico. Po osmih dnev je bil poslan domov v domačo oskrbo. Doma je bil en mesec, nato se je moral vrniti v Rim k 13. artiljeriskemu polku. Kljub bolezni je moral odslužiti vojaški rok. Čimbolj se je pritoževal, tem bolj kruto so postupali z njim. Ko je prišel domov, ni bil več sposoben za nobeno delo. Radi tega je napravil prošnjo na komando 13. art. polka. Odgovorili pa so mu, da bo prišel pred vojaško sodišče, če bo ponovil prošnjo. Smotlak ni odnehal. Napravil je prošnjo na Brigadno poveljstvo v Rimu. Namesto odgovora, pa je dobil poziv, da mora pred vojaško sodišče v Trstu. Smotlak se je prestrašil in zbežal preko Jugoslavije v Avstrijo. V Avstriji pa so ga aretirali, ker je na nekem trgu javno hujskal proti fašistovski strahovladi. Medtem se je njegovo zdravstveno stanje še poslabšalo. Ker je bil že tedaj nekoliko zmešan, ga je policija oddala v umobolnico. Ko je bil v Jugoslaviji, ga je italijansko sodišče obsodilo na eno leto težke ječe. Po par mesecih pa so ga iz celovške norišnice pripeljali na mejo in ga izročili fašistom. Nato je bil osem dni v tržaški norišnici. Radi intervencije staršev pa je bil kmalu izpuščen in poslan domov. Nekaj časa je živel v miru. Lansko leto na Božič pa je nenadoma prišlo šest orožnikov, z brigadirjem v Smotlakovo hišo. Izvršili so preiskavo, uklenili Smotlaka in ga odpeljali na karabinersko postajo v Dolino in kmalu nato v Koroneo. Par mesecev ni smel nihče z njim govoriti. Smotlak, ki je bil tedaj že umobolen, je moral sedeti v zaporu še šest mesecev. Pred dvema mesecema pa se je končno vrnil domov totalno uničen in izčrpan. (Mos)

DENAR RABIJO.

Trst, oktobra 1932. — Vse ceste, ki vodijo proti Jugoslaviji popravljajo Italijani z vso hitrostjo. Pri delih uporabljajo najmodernejše stroje s katerini popolnoma razrivajo ceste. Po taki razriti ceste je te dni peljal neki kmet iz Senožeč živino. Ker ni mogel z njo hoditi čisto po desni strani radi prevelikega jarka, ga je cestna milica kaznovala z globo 10 Lir za vsako glavo. Kazen je moral plačati kar na mestu!

NOVICE IZ OSPA

Osp (Istra), oktobra 1932. Marsikateri v Ospu so mislili, da pridejo s fašizmom zlati časi. Pa so se motili in ker teh ni bilo in jih ni od nikjer, so se spreobrnili. Le še par jih je, ki se ne zavedajo svoje krvi in to so družina Cunja, Dešketova in Greblova. Ti še vedno v svoji nevednosti poljubljajo fašistovsko bikovko ne zavedajoč se, kako škodujejo s tem sami sebi in nam. (Mos.)

DVA ODLIČNA MIŠLJENJA O NAŠEM LISTU

Ugledna sokolska revija »Soko na Jadranu«, koja izlazi u Splitu prati stalno problem našeg naroda u Italiji. U svom posljednjem broju (9—10) donosi ovu bilješku, u kojoj se osvrće na naš list i ističe njegovo značenje:

»Istra« se zove glasilo saveza jugoslavenskih emigranata iz Julijske Krajine, a izlazi već četvrtu godinu sedmično u Zagrebu. Urednik mu je jedan poznati i odlični naš publicista iz Istre. List je odlično uredjivan i donasa osim članaka raznovrsne naravi mnogo informativnih vijesti o životu, patnjama i proganjanju našeg naroda u okupiraiom zemljištu, kao i o životu naših emigranata u Jugoslaviji.

Ovo je ujedno najbolji informativni list u Jugoslaviji o našem narodu u Julijskoj Krajini, pa smo uvjerenja, da bi svi morali nastojati a u prvom redu sokoli, da se ovaj odlični list što više raširi po Jugoslaviji, i da tako uspostavimo barem duhovnu vezu sa našim sunarodnjacima u Istri, a tim više, jer se list dulje vremena bori za opstanak, a mogio bi se dogoditi da i prestane izlaženjem, ako ga se materijalno ne pomogne.

Stoga: Ne bi smjelo biti bez »Istre« ni jednog sokolskog društva i čitaonice, dapače naša je sveta sokolska dužnost, da u ovim danima ovaj list moralno i materijalno pomažemo. Vjerujemo da ovi retci ne će ostati glas vapijućeg u pustinji te da će naše Sokolstvo napram našoj braći izvršiti svoju moralu i nacionalnu dužnost.«

Tako piše o našem listu »Soko na Jagranu«. Mi smo ponosni na ovo priznanje, koje ne smatramo običnim riječima kurtuazije i prazne reklame. Ističemo, da je »Soko na Jadranu« u svom posljednjem broju posvetio dvije svoje stranice »Našima pod tudjinom« i iznosi novije dogodjaje u Julijskoj Krajini te opširniji opis požara tršćanskog Narodnog Doma.

*

Talijanski antifašistički list »Risorgere«, koji izlazi u New Yorku kao glasilo organizacije »Giustizia e Libertà« donosi u jednom od svojih posljednjih brojeva jedan članak o našem listu, u kojem kaže:

»Već nekoliko mjeseci primamo list »Istra«, organ jugoslovenskih emigranata iz Julijske Krajine koji se štampa u Zagrebu u Jugoslaviji. List je dobro uredjen, ozbiljan je, točan dokumentovan. (Il giornale è fatto bene, è serio esatto, documentato). U svakom broju sadrži detaljne vijesti o fašističkim bestijalnostima u takozvanim »oslobodjenim« krajevima. Te bestijalnosti malo se razlikuju od onih, koje sadašnji gospodari počinjaju u ostalim krajevima Italije. Prilike su teže u toliko što u Julijskoj Krajini fašizam provodi još i kretensku kampanju odnarodjivanja i kuša se posijati u tim krajevima medju ustrajnim i poštenim seljacima i brdjanima, koji su sve prije nego ignoranti. — novi duh Rima. Prema dokumentovanim vijestima »Istre« opaža se jasno, da seljaštvo u Julijskoj Krajini ne popušta. Masa, čvrsta i otporna kao hridine Krasa drži se na upravo uzoran način: Točnost vijesti, koje donosi »Istra« čini da fašistička štampa u Trstu upravo bijesni i traži da vlasti kazne one, koji javljaju »Istri« te istinite vijesti«

U ovom članku »Risorgere« se nadalje osvrće vrlo simpatično na članke koje je »Istra« objavila o antifašizmu, a naročito toplo komentira razgovore Salveminija i Trevesa s našim saradnikom g. Dragovanom Šepićem.

FAŠIZAM NA TRŠĆANSKOM KRASU

»Sul Carso bonificato«.

Trst, novembra 1932. — Povodom desetgodišnjice fašističkog režima »Il Piccolo« donosi u svom broju od 27 oktobra članak, u kojem govori o organizaciji i radu fašizma na tršćanskom Krasu. Iznose se podatci o snazi fašizma u tršćanskoj pokrajini s naročitim obzirom na ulogu koju vrši u akciji Sežana. U početku članka ističe se, da je fašizam na Krasu imao mnoge teškoće da prebrodi, **jer taj kraj nije kao drugi krajevi Italije, tu su političke prilike doista specijalne.** Zato su akcije fašizma na Krasu bile »particolarmente ardue«. — Kad je fašizam došao na vladu na čitavom Krasu postojale su samo tri fašističke organizacije i to u Postojni, Nabrežini i Divači U Sežani je postojala samo jedna grupa borbenih fašista kao podsekcija fašja u Divači. Ali kad je fašizam došao na vladu stvari su se sasvim promijenile, kaže »Piccolo«, a mi mu vjerujemo! Osnovala se milicija(!) i u samih par mjeseci ona se afirmirala na Krasu: dala je Domovini tri mučenika, čija je krv cementirala vjernost(?) kraškog pučanstva talijanskoj fašističkoj domovini. Njihova su imena urezana zlatnim slovima(!) u historiju fašističke revolucije: Antonio Kersevan, Giuseppe Cerquenick i Goffredo Blasina. — **Godine 1923 u Sežani je osnovana komanda milicionerske kohorte »Monte Re« od 59 legije »del Carso«.** U oktobru 1923, prigodom prve godišnjice fašističkog režima, jedna centurija iz Sežane bila je upućena u Rim i bila je sastavljena od samih »drugorodaca« ili »allogena«, praćena od mnogih glavara sela i općinskih načelnika s Krasa, koji su imali čast, da se poklone Mussoliniju. Milicija i fašistička stranka odonda rade zajedno na istoj zadaći upotpunjuju se(!), tako da je danas nemoguće govoriti o stranci, da se pritom ne misli i na miliciju. (»Piccolo« je ovdje najbolje karakterizovao situaciju na Krasu: kad ne bi bilo kundaka milicije pučanstvo bi brzo pokazalo što misli o fašizmu!) **Takozvano pitanje »allogena«, kaže »Piccolo« bilo je suzbijeno zahvaljujući potpori, koju su fašističkim organizacijama davali fašistički prvaci i vlada(!) u jedinstvenom duhu akcije.** U Sežani je stvorena čvrsta fašistička baza iz koje se akcija vodila po periferiji. Zadaća nije bila laka, jer je trebalo boriti se često i s nepodesnim (?) sredstvima protiv slavenskih organizacija, koje su postojale u tom kraju. Trebalo je suzbijati akciju intelektualnih elemenata, od kojih su mnogi bili u državnim i općinskim službama, te su djelovali tajno. Na mnogim konferencijama, koje su održane gotovo u svim frakcijama, pa i u najmanjim selima sežanske zone, propovijedao se fašizam, a u isto vrijeme propaganda se širila i moralnim(!) podupiranjem te ekonomskim(?) podizanjem pučanstva. **Polagano su se rušile protivničke pozicije, a na njihovom mjestu nicale su fašističke organizacije.**

Izbori za parlamenat 1924 godine pokazali su, da je potrebno još mnogo toga učiniti, pa su zato od tog datuma energije fašističke umnožene(!). Akcija se dobro spremala i nakon kratkog vremena osnovane su mnoge fašističke organizacije u najvažnijim centrima zone. **Slavenska društva tražila (?!) su za redom i od svoje volje(?) raspust. Manifestacije simpatije(?) za fašistički režim postaju sve češće, sve značajnije i sve spontanije** (znači da ipak nisu bile — spontane!). Kako je pučanstvo na Krasu zavoljelo(!) fašizam, kaže »Piccolo«, vidi se najbolje po ovim dogodjajima:

Predsjedniku vlade Mussoliniju poslane su 1929 i 1930 dvije poslanice voljom i zaključkom najuglednijih ljudi u zoni (Grazioli zna, kako je iznudio njihove potpise!). Godine 1929 narod je spontano(!) u masama došao na plebiscitarne izbore (dotjeran kundacima...) Slavenska društva u zoni dobrovoljno(?) su se raspustila. Najuglediniji ljudi u zoni upisali su se spontano(?) u stranku. Od strane drugorodaca uložena je masa molbi za promjenu prezimena na talijanski oblik i to — dobrovoljno. (Vjerujemo!) Sve privredne organizacije na Krasu spontano su pristupile fašističkim savezima. (Što se dogodilo s našim zadrugarstvom to dobro znamo!) Kako narod pristaje uz fašizam to se, po velemudrom mišljenju »Piccola«, vidjelo nedavno prilikom propagandnih fašističkih »raduna«). (Mi smo medjutim o tim »radunima« u svoje vrijeme već pisali i iznijeli kako su se mase stvarale...)

Prilikom desetgodišnjice na Krasu ima 20 fašja i to u Postojni, Slavini, Sv. Petru na Krasu, Košani, Vremju, Divači, Lokvi, Dolini, Razovici, Gropadi, Proseku, Nabrežini, Zgoniku, Repentaboru, Dutovlju, Sežani, Tomaju, Senožeču, Kruševju, Sv. Križu. Upisanih je 1600 članova. Isto toliko ima i omladinskih fašja sa 1000 članova. Povodom desetgodišnjice nekoje sekcije pretvaraju se u fašja tako da sada ima na Krasu 23 fašja. Za pristup u članstva fašja prijavilo (i to »spontano«?) oko 1000 ljudi s Krasa. U 59 kraškoj legiji milicije ima 1000 milicionera. To je »cvijet kraškog fašizma« — »il fiore del fascismo carsico«. — U avangardiji ima 900 članova, a u organizaciji »Balilla« i »Piccole Italiane« 6000 djece (sva školska djeca!) Na Krasu ima 17 organizacija Dopolavoro sa 2000 članova, a ta organizacija razvija naročito važnu propagandu u masama. Zadovoljava i snaga sindikalne organizacije, kaže »Piccolo«, ali ne iznosi brojeve.

Ovaj članak »Piccolo« završava konstatacijom »Kras je vjeran«, ali ipak ne može, a da ne kaže par riječi i o onima, koji se još protive fašizmu, da ne spomene »epizode balkanskog stila«..

JADRANSKO PITANE

OTPORUKA G. MUSSOLINIU

»Nova Evropa« (br. 20. od 26 oktobra 1932) donosi na uvodnom mjestu ovu otporuku Mussoliniju potpisanu od istaknutih kulturnih radnika.

Pretsjednik Talijanske Vlade, g. Mussolini, dao je prije kratkog vremena jednom francuskom listu političku izjavu o francusko-talijanskim odnosima, pa je medju ostalim rekao i ovo: »Vjerujem da pitanja koja nas dijele nisu nerješiva. Očigledno, stvar Jadrana stvar je vrlo važna, i mislim da francusko-jugoslavenski savez nije doprinio poboljšanju naših odnosa«. Ovu izjavu prenijeli su mnogi svjetski, i svi veći talijanski i naši listovi.

Za svakoga koji polazi od pojma pravde, i od pojma slobode individue kao pojedinca i kao nacijonalno-rasne jedinice, biće jasno u čiju bi korist, odnosno na čiju bi štetu, ispalo pravedno rješenje Jadranskog Pitanja. Onako kako je pokušano da se riješi, to pitanje postoji, postoji na osnovi principa na kojima je nekad i Italija stvorena. Mi smo na ovo rješenje morali pristati, jer su bili preći medjunarodni mir i dobri odnosi medju susjedima uopće nego posebno pitanje naših sunarodnika (makoliko njihov položaj bio težak) koji su po mirovnim ugovorima dati Italiji kao nagrada za njen ulazak u Rat protiv svojih bivših saveznika. Ali, ko poznaje političku teoriju g. Mussolinija (sila mjesto prava), taj zna unapred u čiju korist i na čiju štetu on pokreće »jadransko pitanje«, i čega radi francusko-jugoslavensko prijateljstvo muti njemu talijansko-francuske odnose. I zato, kolikogod nama neprijatna bila ova izjava, zbog mjesta i položaja sa kojega je izgovorena, može nam ipak biti ugodno i pravo da cijeli svijet (uključujući tu i objektivne Talijane) čuje i vidi, ko i kako pokreće ovo »pitanje«. Postupak, procesi i presude protivu Hrvata i Slovenaca u Istri i Goričkoj, uza sve one manifestacije i prijetnje talijanskih društava i organizacija, te sad ova izjava sa najnadležnijeg mjesta današnje Italije, ne mogu ostaviti nikoga u sumnji u koju se svrhu potrza i izaziva Jadransko Pitanje.

Ali je izjava g. Mussolinija ne manje važna i dragocjena i za nas, zbog nas samih. Kod nas u Jugoslaviji, iako se mnogo više simpatizira sa Benedetom Kročeom, nego sa Benitom Mussolinijem, rijetko ko da ne priznaje ovom posljednjem veliku sposobnost i mnoge uspjehe i zasluge za stvarne reforme koje će biti od trajne vrijednosti za njegovu zemlju. Njegovi impulzivni gestovi uzimani su kao nejgova sporedna osobina, koju on praktikuje radi svoje publike, ali koja se ne mora — naročito poslije klasičnog primjera cara Vilhelma — shvatiti tragično. I na njegovu ličnost prema Jugoslaviji gledalo se je kod nas dvojako: većina ga je identifikovala sa njegovim stranačkim pristašama, koji su stalno i na jedan odviše otvoren način pokazivali prema nama svoj agresivni imperijalizam; dok su drugi, doduše malobrojni ali ljudi koji o stvarima rasudjuju, držali da g. Mussolini ne može o nama misliti kao njegove pristaše, budući da to ne bi bilo u dobro shvaćenu interesu same Italije, bez obzira na teškoće na koje bi naišao pri provodjenju kakvog izazivačkog plana. Medjutim, njegova zadnja izjava jasno daje zapravo onim prvima. I baš zato što mi nismo bili medju njima, držimo da smo dužni da kažemo otvoreno svoje mišljenje o toj izjavi G. Mussolinija.

Mi koji ovo pišemo i potpisujemo ne učestvujemo u dnevnoj politici ni na kojoj strani, iako je budnim okom pratimo, i spadamo medju one Jugoslovene koji i danas — poslije izjave G. Mussolinija, kao i prije nje, — živimo u dubokom uvjerenju, makako to možda njemu izgledalo nerealno, da će Evropa znati, ma i u zadnjem času, naći sebi i izvojevati pravdu i slobodu kako pojedinaca tako i naroda, da će znati očuvati svoje kulturne tekovine, koje su zajedničko dobro sviju bez obzira ko ih je dao i iz čije su zemlje nijviše došle. Živimo dakle u uvjerenju, da je medjunarodna nužda, kao što je interes Italije i Jugoslavije, da ostanemo u slozi i prijateljstvu. Štaviše, mi smatramo našom dobrom srećom što se nalazimo izmedju dva velika i kulturna naroda kao što su talijanski i njemački, jer nam to olakšava i omogućuje da i sami težimo za onim i damo ono što su oni dali u ljudskoj kulturi. To nije samo naša želja nego i posljednji cilj svih naših napora i borba što smo ih u posljednje vrijeme imali. A ono nešto u čemu još nismo jednaki, jamačno nije hrabrost na bojnom polju. Mi smo dakle od onih Jugoslovena koji hoće mir po svaku cijenu, i dobre odnose sa svakim, i sa prijateljima i sa ranijim protivnicima, a naročito sa svojim susjedima. Stoga nam je drag savez naših prijatelja, pored prijateljstva, i zato što sa njime mislimo da uzajamno štitimo svoje pravo i svoj opstanak. Riječju mi smo za opće prijateljstvo, opći mir, opće razoružanje, i opće respektovanje medjusobnih prava. A na jačima je, koji imadu preimućstvo kulturne i materijalne snage, da u tome prednjače; pa smatramo da i zemlja iz koje nam dolazi gornja poruka spada medju one koje nose prvorazrednu odgovornost, i pred svojim narodom i pred cijelim svijetom. Očigledno je medjutim, da iz izjave G. Mussolinija ne govori ova savjest. Ipak, uvjereni smo još uvijek da će i on o njoj povesti računa prije nego što bi pokušao da svoje riječi provede u djelo, i slobodni smo skrenuti na ovo njegovu naročitu pažnju. Jer, kraj sveg našeg miroljubivog raspoloženja, i kraj svih naših dubokih uvjerenja, kako smo ih napred naveli, kao i kraj činjenice da u našoj zemlji ima izvjestan broj ljudi, oduševljenih talijanskom kulturom i simpatijama za njene velike tradicije, ipak nema nikoga medju nama, koji bi dao svoju slobodu i za koju kulturu, baš kao što nas nema koji ne razlikujemo Prvu i Drugu Italiju od Treće Italije, geslo Garibaldijevih crvenih košulja od Mussolinijevih »crnih košulja«, Dantea i Leonarda od Danuncija i ponekog Mussolinijeva portretiste ili apologetiste, pa i živa Benedeta Kročea od raznovrsnih teoretičara i propovjednika fašizma i »čistog djela«. Kao što se moglo talijansko društvo »Dante Alighieri« opravdano kititi tim velikim imenom kada je nastojalo da djeca koja govore Danteovim jezikom ostanu u njemu, tako mora biti odvratno svakom (a bilo bi i Danteu da je živ), da se njime služi da hrvatska i slovenačka djeca zaborave svoj jezik koji nije Danteov!

Ako sad predjemo na samo pitanje o kojem govori G. Mussolini u svojoj izjavi, tu bismo mu skrenuli pažnju na slijedeći momenat. Sve kad bi se i obistinio san vodje fašista, da se francusko-jugoslovenski savez razvrgne — u što mi ne vjerujemo — još uvijek ima i drugih važnih faktora i dobrih prijatelja kojima nije u interesu da Jadran bude talijanskim jezerom. Sam G. Mussolini neće moći a da ne uoči činjenicu, da njegova sila — makakva ona i makolika bila — nije prema nama u omjeru Rima prema Iliriji, da današnja Italija nije u položaju Venecije kad su četiri petine današnje Jugoslavije bile pod Turskom.

Niko ne može sve imati, pa ni Italija. Najviše će zapadni Jadran biti njen ako je Jugoslavija na istočnoj obali. A zna dobro i G. Mussolini, da ni njegovi predšasnici, ni drugi saveznici nisu pomogli stvarati Jugoslaviju iz neke naročite slabosti i sentimentalnosti prema nama. Sve kad bi se njegova želja i ispunila — što bi išlo poteže — da Italija zabode svoju zastavu u Dalmaciji, zar ne bi to bio razlog za ponovno pokretanje Istočnog Pitanja (»Drang nach Osten«) i Slovenskog Pitanja (Moskva), i za početak novog komešanja na Balkanu, koje ne bi ostavilo hladnima ni druge važne faktore, a ponajmanje obe metropole u samome Rimu.

Neka stoga G. Mussolini sasluša našu iskrenu i otvorenu riječ. Mi smo — u svojoj skromnosti i pomirljivoti — odlučno riješiti, da budemo svoji na svom, da branimo jugoslovensku zastavu u Dalmaciji, kamo su Hrvati došli još prije više od tisuću godina i gdje mislimo vječno ostati. Jugoslaveni neće ničijeg gospodstva, pa ni civilizacije, ako se za njom krije gubljenje slobode, toga najvećeg blaga i ideala čovječanstva; u tom osjećanju i uvjerenju samo ih još više utvrdjuje današnji očajni položaj njihovih sunarodnika u Istri i Goričkoj. I tu, neka bi svako bio načisto, nema ni plemenskih ni vjerskih ni partijskih razlika medju nama. A mi koji ovo potpisujemo tek smo krik iz duše cijele ove naše zemlje s jednog kraja na drugi.

Don Frane Bulić, Ljuba Babić Gjalski, Uroš Predić, Josip Plečnik, Branislav Nušić, Oton Župančić, Ilihard Jakopič, Fran S. Finžgar, Dinko Šimunović, Dr. Dragutin Domjanić, Toma Rosandić, Dr. Albert Bazala, prof. Vasa Stajić, Joza Kljaković, Dr. Laza Popović, Dr. Branimir Livadić, Josip Kosor, Dr. Ernest Katić, Dr. Ljubomir Maraković, Dr. Pero Slijepčević, Dr. Ivo Kolbe, Dr. Milivoj Dežman, Dr. Izidor Cankar, Dr. Ivo Politeo, Vladimir Nazor, Ivan Meštrović.

JEDNA NOVA KNJIGA O FAŠIZMU U JULIJSKOJ KRAJINI

Tu je knjigu napisao Michele Risolo, direktor »Popolo di Trieste«

Trst, novembra 1932. — Pred par dana izišla je u Trstu iz štampe knjiga pod naslovom »Il Fascismo nella Venezia Giulia« koju je napisao Michele Risolo, direktor lista »Popolo di Trieste« i poznati fašistički žurnalista, koji je mnogo radio, kao pretsjednik novinarskog udruženja u Trstu, na uništenju naše štampe i inače poznati protivnik našeg naroda. Ova prva knjiga obradjuje dogodjaje od početka fašizma do »Krvavog Božića« na Rijeci 1921 Knjiga o daljnjem izići će doskora. U prvoj knjizi nalaze se ova poglavlja: Francesco Giunta i fašistički pokret u Julijskoj Krajini; Zauzeće pozicija; Riječki pothvat; Izbori pod Nittijem; Prvi simbol liktorskog fašja; Traženje vodje; Jadransko pitanje; Veliki plebiscit za Jadran; Trst u proljeće 1920; Prestavnici Julijske Krajine u San Remu; Prve akcione čete u Trstu; Prvi incidenti; U Rimu pucaju na studente koji kliču Rijeci i Dalmaciji; Zapaljenje Balkana; Borbe na Sv. Jakovu; Barikade; Protiv Rapalla itd. Na ovu ćemo se knjigu osvrnuti još opširnije, jer su u njoj iznesene mnoge stvari i za nas od dokumentarne važnosti, koje će biti od koristi onome, ko bude pisao našu poslijeratnu historiju.

OSUDE RADI NEPOVLASNOG PRELAZA GRANICE

Rijeka, novembra 1932. Riječka prefektura osudila je radi nepovlaštenog prelaza granice zidara Domenika Zampolinija iz Parme na 4 mjeseca zatvora i 2666 lira globe, studenta Strancara iz Planine na 3 mjeseca zatvora i 2000 lira globe (in contumatiam), Antuna Balarina iz Velikog Lošinja na 4 mjeseca zatvora i 2000 lira globe.

VELIKA BIJEDA ISTARSKIH RIBARA.

Pula, oktobra 1932. — Donosimo izvjesne dijelove jednog karakterističnog članka »Corriere Istriano« puljskog fašističkog lista, u kome se govori o stanju ribarskog stanovništva na istarskim obalama. U tome članku, poslije jednog općeg i strašnog pregleda bijede i oskudice u kojoj živi siromašniji istarski svijet, koji pretstavlja ogromnu većinu tamošnjeg življa, kaže se izmedju ostaloga i ovo:

»Nalazeći se pred teškoćama da prodaju svoju robu ribari su došli u neposrednu vezu sa potrošačem i bili su prisiljeni da mu ribu nude i po antiekonomskoj cijeni da bi je kako tako prodali. Velike količine sardela, koje su minulih godina preuzimale fabrike konzervi, ove godine potrošač nije mogao da preuzme ni uz minimalnu cijenu: čovjek ne živi samo od sardela.

Povećani dovoz robe na tržišta uslijed nedostatka potrošnje od strane fabrika konzervi morao je logički oboriti cijene na protuvrijedni nivo robe, koji je imao nepovoljne posljedice za ribare. Depresijacija robe i povećanje njenih stokova dovelo je do toga, da je veći dio proizvoda ribarenja bačen u more...

Kako je mogao otpočinjati ribar svoj posao sa oduševljenjem, kad je, vraćajući se umoran od rada i besanih noći morao prodavati neposredno potrošaču svoj lov za dve ili tri lire po sanduku (jedan sanduk 12—15 kilograma). Kao što sam mogao svojim očima utvrditi... Ove godine prodaja na tržištu (radi se o trščanskom tržištu), opala je na nekoliko lira a gdjekada su ribari bili u deficitu. Na pr.: za 5 kvintala sardina po 30 lira cijena iznosi 150 lira. A troškovi dovoza i lova 130 lira. Ribarskoj posadi od 23 čovjeka ostaje dakle 20 lira zarade«.

Pošto je list naveo da cijelom tom kraju prestoji potpuna privredna propast a ekonomiji provincije znatno pogoršanje, pisac članka, prelazeći na izglede za slijedeću godinu, koje ne gleda u ružičastom svjetlu, završava svoj članak o bijedi istarskog stanovništva pod italijanskom okupacijom sa poznatim distihom iz najgorih gladnih godina:

»Darge de magnar ai fioi
un toco de polenta coi fasoi.«

»TERRA NOSTRA«!?

Trst, oktobra 1932. — Ves september so se vršile velike vaje italijanske vojske ob jugoslovanski meji. Vojaki so se vadili baš ob času trgatve in zrelega sadja. V Senožečah so jo vojaki ubrali na bližnje češplje, ki so rasle ob cesti. Ko je pričel gospodar vpiti čigava lastnina je to, so mu vojaki ironično odgovorili: »To je »terra nostra!«. »Naj le bo zemlja vaša, toda češplje so moje.« jim je odgovoril kmet, vzel sekiro in pred njimi posekal tri češpljeva drevesa, ki so stala ob cesti.

VOJAŠKE VAJE V PODGORJU V ISTRI.

Talijanski vojaki lačni.

Trst, novembra 1932. Letošnje vojaške vaje so prizadele kmetu ogromno škode. Artiljerijske vaje z oštrimi streli so se vršile na bližnjem Kojniku in Slavniku. Največ sta trpela kraja Krapnik in Trpce. Nekaj granat je padlo v vas Prešnico, vsled česar je bilo mirno ljudstvo zelo razburjeno. Naš človek ni nikjer več varen. Zanimivo je, da so morali radi tega vojaki stražiti ceste, ne da bi medtem dobili potrebno hrano. Dogodil se je slučaj, da je vojak s solzami v očeh prosil kmetico, naj mu prinese kaj živeža. Kraške matere, ki so videle trpljenje vojakov, so jim prinesle takoj kruha in drugih živil. (Mos)

Gorica, novembra 1932. V Neverkah pri Kalu so vzeli kmetom večje komplekse zemljišč. Na teh zemljiščih mislijo zgraditi nove vojašnice. Govore celo, da bodo zgradili tudi več podzemskih vojašnic ter kavern. Kmetje niso dobili za odvzeta zemljišča nikake odškodnine; za zemljišča pa morajo še vedno plačevati davek. Vsled tega so naši revni kmetje zelo obupani.

TOLMIN IN DESETLETNICA FAŠIZMA

Tolmin, 28 oktobra 1932. Ob priliki 10. letnice fašizma, moramo ugotoviti kaj nam je vse prinesel:

1. Velike davke, katerih ne moremo več zmagovati;
2. Mizerijo katere prej nismo poznali;
3. En miljon in pol občinskega dolga;
4. Krdelo pritepencev, kateri se redijo od naših žuljev;
5. Podeštata »Matjička«, kateri se drži naše občine, čeprav je bil premeščen v Gorico;
6. Seznanil nas je z ječami, skozi katere jih je že romalo neštevilo;
7. Vpeljal je pri nas leglo potujčevalnic, sramoto za 2.000 letno civilizacijo;
8. Hoče napraviti iz nas narod idiotov in izdajalcev;
9. Napravil je iz nas narod ki ne more živeti ne umreti;
10. Narod ki pa smrti noče, pač pa krvavega maščevanja. (Priprost fant.)

ARETACIJA U RIHEMBERKU.

Trst, oktobra 1932. — U Rihemberku bio je ovih dana aretiran Anton Dornik, star 73(!) godine, optužen, da je udario poljskog čuvara Alojzija Mahovca prilikom jedne svadje u polju.

BOMBE KOD NABREŽINSKOG RAZPOTJA

Trst, oktobra 1932. — Početkom ovog mjeseca nadjene su kod nabrežinskog Razpotja bombe. Bila su uhapšena 4 domaća čovjeka, ali su ih ipak pustili na slobodu, jer im nisu mogli ništa dokazati.

EKONOMSKA SITUACIJA RIJEKE

Rijeka, novembra 1932. Situacija riječkih trgovaca detaljista — jer radnja na veliko u Rijeci uopće više nema — nije ni zadnjih pet-šest godina bila ružičasta, ali ono što je danas, upravo je nevjerojatno. Iako se Rijeku moglo još do pred relativno kratko vrijeme nazvati umirućim gradom, koji je polagano ali sigurno gubio na trgovini i prometu, danas je Rijeka već mrtvi grad. Sve moguće se kušalo s Rijekom, nema te fiskalne mjere koja nije poduzeta da se Rijeci pomogne. Željezničke koncesije, obvezatnost ticanja riječke luke svih talijanskih redovitih pruga iz Trsta i Venecije, milijunski zajmovi trgovcima i obrtnicima, brisanja poreskih dugovina, slobodna zona, davanje narudžaba brodogradilištu, tvornici torpeda itd itd., sve se to kušalo, ali danas više nego ikad vidi se da se bolesniku nije moglo pomoći i bolesnik je umro. Rijeka je ekonomski mrtva. Ono malo što je još ostalo, bori se i izdiše. Sada kad nema jugoslovenskih kupaca na Rijeci, najjasnije se vidi, da su naši ljudi oni, koji su davali ono malo života riječkoj trgovini.

I čim je taj, neznatni, ali za Rijeku ipak važni priliv pomanjkao, zapinje sve. Na Rijeci je situacija trgovaca očajna i ova zima, kad i onako zapne svaki posao, bit će katastrofalna, pa kad je već sada skoro svaki drugi lokal no Korzu i na prometnijim ulicama prazan i pust sa spuštenim roloima, kako će tek izgledati za koji mjesec? Rijeka je žrtvovala samu sebe bez koristi po ikoga.

BEDA V SENOŽEČAH.

Trst, novembra 1932. Iz Senožeč se retkokdaj sliši. Reči pa moramo, da ni kraja ki bi bil le bolj prizadet. Nekdanje pivovarne »Adria«, ki so preživljale skoro vse vas in okolico, ne delajo več. Poslopja razpadajo in nihče se ne briga za nje. Ljudje so se pričeli izseljevati. Vsled tega je v Senožečah popolnoma zapuščenih in v razsulu poleg pivovarniških stavb še 24 hiš.

Vas nadzira okoli 40 karabinerjev, miličnikov in financarjev. Prej je zadostovalo le par ljudi. Tudi danes ni večje potrebe saj so ljudje mirni; vendar ima strah velike oči. Na cesti ne srečaš poredko patrulje od štirih do zob oboruženih mož.

Župan oziroma sindaco je Meden Josip, ki je izpremenil ime v Medeni. Mož je pod vplivom fašistov in se jim boji zameriti. Isto je z občinskim tajnikom Šturmom Emilom. Vdani fašistovski podrepniki so tudi vsi obrtniki, ki imajo za svojoj vdanost tudi fašistovske čine, ki jim omogočajo nositi uniformu, voziti se v Rim na parade in še posebno pozabljati svoj jezik.

Gospodarstvo je uničeno: število živine je padlo na 1/4, gozdovi so pa popolnoma izsekani. (Mos)

ATERACIJE V PODBRDU.

Slučaj konfiniranca Adolfa Torkarja.

Podbrdo, novembra 1932. 7. februarja t. l. se je vrnil iz konfinacije Torkar Adolf. Konfiniran je bil na Sardegni (16 mesecev). Ko je odpotoval iz Sardegne, je moral na parniku opravljati pod nadzorstvom najtežja skladiščna dela. Vsled tega je prišel domov bolan in popolnoma izčrpan. Ko je bil 11. tega meseca na naboru, ga je vprašal zdravnik, kje si je nakopal bolezen. Povedal mu je, kako so postopali z njim v konfinaciji in na povratku. V bližini pa je stal orožnik, ki je to slišal. Pridrvel je k mladeniču in ga vdaril z vso silo s puškinim kopitom. Torkar se bo moral najbrže ponovno zagovarjati pred sodiščem.

Zadnje čase je bilo v Podbrdu izvršenih več aretacij. Tako so aretirali mesarja Groharja, podjetnika Zgago in sina ter v bližini Podbrda nekega Bizjaka. Položaj postaja vedno bolj neznosen. Ljudje gledajo s skrbjo v bodočnost. (Mos)

NOVICE IZ SOLKANA PRI GORICI.

Gorica, novembra 1932. Poleg drugih se zadnje čase odlikuje kot denuncijant domači poštar Boltar Miha. Fašisti skušajo pridobiti za to zločinsko delo tudi čim več mladih ljudi. Toda razen par izjem (Gašperšič Ivan itd.), je vsa mladina odločno proti fašizmu.

Pred kratkim so asfaltirali cesto, ki pelje skozi vas. V bližini železničkega mosta (proti Dolgi njivi), so znatno razširili cesto. Vsa ta dela so v zvezi z raznimi vojaškimi napravami. (Sabotin itd.). Namesto, da bi dali našim ljudem kruha ali dela, razsipajo oblasti ogromne svote za širjenje strateških cest in druge vojaške naprave. (Mos).

BREZPOSELNOST V ITALIJI.

Komisar Medolaghi (ravnatelj zavoda Cassa nazionale delle assicurazioni) poroča (Piccolo, 15 oktobra), da je bilo v Italiji 31 VIII 1932 945.972 brezposelnih, 30 IX 1932 pa 949.499 brezposelnih. Brezposelnost je po uradni statistiki najbolj občutljiva v Piemontu in Liguri-ji. Julijska Krajina in Zadar sta na šestem mestu. Kljub temu, da dobiva Zadar ogromne subvencije (za fašistične parade!), je v mestu velikanska brezposelnost. Septembra je število brezposelnih v Italiji naraslo za 3527. Porast pa je gotovo primerno večji. Pozimi pa bo brezposelnost že splošna. Uradne fašistične statistike skrivajo veliko bedo, v kateri živi vsa Italija. Antifašistični listi trde, da je že sedaj v Italiji brezposelnih preko tri milijone. (Mos)

ULOVLJEN NA BIJEGU KROZ PROLAZ NA MOSTU U LUKU BAROŠ

Rijeka, novembra 1932. — Riječka pretura osudila je na 4 mjeseca zatvora i 2000 lira globe Aitona Balarina, mladića od 18 godina rodom iz Velikog Lošinja, koji je uhvaćen, kad je htio pobjeći preko granice u Jugoslaviju bez putnice i to kroz vrata na mostu za luku Baroš. On je potrčao na jugoslavenski teritorij, ali je pritom bio uhvaćen od talijanske straže...

CONFEDERAZIONE FASCISTA DELL' INDUSTRIA

Na kongresu fašistovske industrijske konfederacije 12 julija 1932, je prišlo do cele vrste odločitev, ki so naperjene proti delavstvu. V uradnem proglasu je konfederacija publicirala sledeče: »Problem mezd moramo obravnavati v razmerju z ekonomskim in demografskim položajem države. Zato je treba upoštevati: ako italijanska industrija smatra, da bi obdržala zaposlenega čim več delavstva, je nujno, da se na drugi strani z ozirom na širšo zaposlenost, uredi neko ravnotežje v mezdah. Kjer ne bi upoštevali te nujnosti, bi se mezdno ravnotežje dvignilo preko meja; industrija bi se znašla v nemožnosti obstoja, ali pa bi bila primorana znova zmanjšati nadštevilno delavstvo.«

Trditev, da so hoteli omejiti proces mekanizacije, da bi prišlo do dela čim večje število delavstva, je popolnoma neresnična. To filantropijo ni težko razkrinkati. Prvič zahtevajo kot protiuslugo vedno nižje mezde, drugič pa dejansko popolnoma nasprotno besedam podpirajo mehanizacijo z vsemi močni. V tekstilni industriji so uvedli automatične tkalne stroje (telai automatici). Delavka, ki je bila pri 1—2 strojih, dela sedaj oziroma nadzoruje sedaj pri 16—23 in po nekod celo pri 90 strojih. Posledica tega je, da se je tovarniško osobje zmanjšalo od leta 1926. na ⅓. Mehanizacijski proces se ne razvija v vseh panogah z isto brzino, vendar pa se ponavlja v vseh panogah. V drugih slučajih se s povečano intenzivnostjo dela nadomesti mehanizacija sama. Tako se je zgodilo v tvornicah, ki si niso mogle nabaviti automatičnih tkalnih strojev. V tvornici umetne svile »Viscosa« v Rimu, je bilo leta 1930 zaposlenih 2.383 delavcev, ki so pridelali 3.000 kg svile, v juliju leta 1932. pa je bilo še samo 1.399 delavcev, produkcija pa je poskočila na 7.000 kg. in to brez mehanizacije. Vedno znova postavljajo tvorničarji delavce pred izbiro: ali manjše mezde, ali nove redukcije. Resnica pa je, da so mezde vedno manjše in brezposelnost vedno večja. V zvezi z veliko brezposelnostjo in redukcijami je novejša fašistična parola: »Andare verso il popolo«. Fašisti razlagaju delavstvu, da je vzrok brezposelnosti konkurenca sosednjih držav. Vsled tega je prišlo do nadprodukcije. Zato je treba udariti po sosednjih državah in se pripraviti za vojno.

Vsled omenjene fašistične ekonomske politike, je tudi naše ljudstvo v Jul. Krajini izpostavljeno najhujšemu gospodarskemu izkoriščanju, kateremu se pridružuje še nacijonalno zatiranje. (Mos)

UHAPŠEN JE IDRIJSKI RUDAR ANTON LEKAR

Idrija, oktobra 1932. — Nedavno su aretirali i odveli u goričke zatvor idrijskog rudara Antona Lekara, nastanjenog u Kanomlji. Prijavio ga je neki Oblak iz »Kovačevog rovta«, da ima kod kuće dinamita. Prilikom premetačine kod njega su doista našli trideset patrona. Rudarski inžinjir je ustanovio da je dinamit iz rudničkih magazina. Bio je otpušten s posla, a protiv njega će se poduzeti i daljni postupak.

ARETIRANCI IZ MAČKOVLJA

Trst, oktobra 1932. — Od velike skupine mladih ljudi, koji su aretirani u Mačkovlju pušten je do sada samo Roko Tul (broj kuće 15). Prošlog tjedna bili su još neki uhapšeni i odvedeni u zatvore, ali im imena još neznamo. U selu su izvršene nekoje premetačine bez uspjeha. Uhapšeni se nalaze u tršćanskim zatvorima. Karabinjeri su bili u Gabrovici u kući seljaka Purgera, koji je medjutim pobjegao.

FAŠISTIČNI PODEŠTATI.

Trst, oktobra 1932. V. Senožečah imajo »podestata« po imenu Medeni (Meden). Ta poturica je ljudem zelo v želodcu. Ne samo radi tega, ker je popolnoma nezmožen v opravljanju svojih poslov temveč tudi zato, ker škoduje našim ljudem, kjer le more. Koliko mu kljub temu Italijani zaupajo se kaže v tem, da vse važne odloke daje le tamošnji živinozdravnik, tajnik fašja, ki je doma nekje z notranjosti Italije.

FAŠISTIČKI UČITELJI PLIJENE SLOVENSKE MEDALJICE

Trst, oktobra 1932. U Nabrežini su se u oktobru vršile neke crkvene pobožnosti, pa je tom prilikom propovijednik podijelio i nekoliko medaljica s likom Majke Božje i slovenskim napisom: »O Marija, brez madeža spočeta, prosi za nas, ki se tebi zatekamo!« I djeca su takve medaljice dobila, ali su im učitelji u školi te medaljice pokupili.

Razne vijesti

U FOND ISTRE

OVAJ BROJ »ISTRE«

Izišao je u povećanom formatu (dvaputa većem od običnog) zato, jer nam idućeg tjedna neće biti moguće iz tehničkih razloga izdati redoviti broj. Dne 11 o. mj. list neće izići, nego će prvi idući broj biti onai od 18 novembra. Molimo naše pretplatnike da to uvaže. Mi smo nastojali da ih ne prikratimo sadržajem lista.

I u ovom broju možemo da zabilježimo više novih doprinosa u Fond. Naši nas prijatelji ne zaboravljaju. Naš apel naišao je na odjek i u dalekom svijetu, u Australiji i Americi. Naročito nam je lijep dar poslala naša prijateljica i saradnica g. Mary Vidošić. Ali i svaki drugi, pa i najmanji doprinos mi jednako cijenimo i s jednakom zahvalnošću primamo. Doprinijeli su:

Boris Luznar, Sušak Din 100.—; Antun Čeh. Zagreb Din 80.— sakupio prodajom blokova; Dragutin Deklić u. VIII. razr. gim. u Subotici, sakupio na dan komemoracije mučenika Vl. Gortana medju drugovima u školi Din 100.—; Zović Ivan, učitelj, Zagreb, umjesto cvijeća na odar svoje majke Din 50.—; Marčić Antun, Tivat Din 14.—; Sancin Ivo, Ljubljana, Din 50.—; Kinkela Frlin Joe, Australia Din 143.—; Mary Vidošić-Hoboken Amerika; sabrala medju prijateljima i poslala Dolara 7.—; darovali Paul Bašić dolara 2, Kuzma Dobrila, Philadelphia dolara 2, Anton Tomičić, Philadelphia dolar 1.—; F. F. Hoboken dolar 1.—; Mary Vidošić, Hoboken dolar 1.—; u dinarima 483.—; N. N. Celje Din 10.—; Društvo »Kras«, Split Din 50.—; Ivo Klarić, Maribor, Din 10.—; Jugoslavenska Matica Din 100.—.

DUŽNIKE STALNO MOLIMO

da se sjete svoje dužnosti i da pošalju zaostalu pretplatu. Ako imaju i malo savjesti, oni moraju da uvide, kako je već dosta krajnje vrijeme za to. Nijedan drugi list ne bi ih tako dugo čekao i već davno bili bi brisani iz redova pretplatnika. Mi toga nismo učinili računajući, da će oni ipak doći do spoznaje, da ne čine dobro, da štaviše čine jedno zlo djelo protiv interesa našeg naroda u Julijskoj Krajini time što ne plaćaju »Istru«. Da li to naši dužnici uvidjaju? Hoće li oni dozvoliti, da sad kad smo dogurali s velikim teškoćama do novembra, pred sam konac godine »Istra« prestane izlaziti? Vjerujemo da to oni ipak neće dozvoliti.

NAŠA PODUPRAVA I REDAKCIJA U LJUBLJANI

Već smo u »Istri« javili, da smo u Ljubljani (Gledališka ulica 8-I) ustanovili podupravu i redakciju. Upozoravamo na to ponovno naše pretplatnike i saradnike iz Dravske banovine. Naša poduprava ima u svom djelokrugu istu zadaću kao i uprava u Zagrebu, s tom razlikom da je u Zagrebu centrala, koju ljubljanska poduprava obavještava o svim svojim poslovima. Poduprava u Ljubljani ima pune ovlasti da ubire pretplatu, pa naše pretplatnike molimo, da svoje zaostale pretplate povjere inkasatorima ljubljanske poduprave, ako se kod njih prijave. Poduprava je ovlaštena da utjeruje pretplate istim sredstvima kao i uprava. Ona akvirira oglase i utanačenja poduprave obavezuju upravu. Molimo naše pretplatnike i prijatelje da izilaze podupravi ususret i da je podupru u radu koji je dezinteresiran i idealistički. Rad naše poduprave u Ljubljani pun je požrtvovanja i vrše ga nekoji vrijedni emigranti i emigrantke, koji žele da našoj emigrantskoj štampi pomognu u teškim prilikama stvarnim radom. Dosadanji rad poduprave pokazao je dobre rezultate, a nadamo se da će biti i uspješniji, ako je naša emigracija u Dravskoj banovini podupre povjerenjem i saradnjom.

Glede redakcije upozoravamo da mogu saradnici, koji pišu slovenski slati svoje rukopise u Ljubljanu. Inače se redakcija u Ljubljani bavi sakupljanjem vijesti iz Julijske Krajine i emigrantskih vijesti, pa molimo naše emigrante naročito one u Ljubljani, da sve ono, što bi moglo biti za list, javljaju pismeno ili usmeno ljubljanskoj redakciji u Gledališkoj ulici 8-1. Svaka i najmanja vijest važna je i dobro dolazi listu, koji mora biti informativan i dokumentaran.

Uprava i redakcija »Istre«, Zagreb.

DAR SIROMAŠNIM STUDENTIMA

G. Zović Ivan, učitelj, darovao je odboru Istarskog akademskog kluba za njegove siromašne članove Din 150 mjesto vijenca na grob svoje majke, koja je preminula u Istri. Plemenitom darovatelju odbor se najsrdačnije zahvaljuje.

PROSLAVA U SPOMEN BISKUPA DOBRILE

20 novembra u Malom Kazalištu — Deset-godišnjica društva »Istre« u Zagrebu — Program proslave

Na dan 20 novembra održat će se u Zagrebu dvije proslave. Taj dan, prije podne, proslavit će društvo »Istra« desetgodišnjicu svoga opstanka i rada, a na večer održat će se u Malom Kazalištu svečanost u čast biskupa Jurja Dobrile, povodom dviju značajnih obljetnica koje su pale u mjesecu januaru i aprilu ove godine: 50-godišnjica smrti i 120-godišnjice rodjenja preporoditelja Istre.

Prijepodnevni program koji je posvećen 10 godišnjici društva predvidjen je ovako: Otvorenje, prikaz jednog starijeg člana društva »Istre« o historijatu društva, kraći pozdravi pojedinih izaslanika emigrantskih društava, govori pojedinih zastupnika iz redova radništva studenata i omladine.

Na taj način, zamišljeno je, pokazat će se kod ove proslave sudjelovanje svih redova naše emigracije u Zagrebu, ne izuzevši niti najmladje, (jedno dijete izreći će prigodnu deklamaciju!). Zatim još jedno, a to je isto tako važno, što po našem mišljenju mora doći do izražaja, proslava 10-godišnjice protekla bi ne samo u znaku pravljenja bilance rada u prošlosti, nego bi (u govorima zastupnika radnika, studenata i omladine) trebale da se naslućuju i smjernice za uspješniji rad u budućoj dekadi. U slijedećem broju osvrnut ćemo se pobliže na ovo pitanja.

Kod ovog dijela proslave obavit će se i razviće društvene zastave — dar predsjednika Dra Ražema.

Na proslavi sudjelovat će blagonaklono, na što su se vrlo spremno odazvali: simfonijski orkestar društva »Merkur« i J. A. K. »Mladost-Balkan«. Merkurov orkestar poznat je već sa sudjelovanja kod lanjske komemoracije petorice naših mučenika u Zagrebu (Novinarski dom). Zbor »Mladost-Balkan«, kako je poznato, prvorazredni je zbor, koji u ovakvoj jednoj istarskoj svečanosti ima kod nas i tu prednost, što ga još od njegova osnutka i dalje tokom njegova rada (gotovo svaki dosadašnji njegov nastup nosi u svom programu kompozicije Matetića ili Brajše) vežu jaki osjećaji za Istru.

Proslava istoga dana na večer u Malom Kazalištu posvećena je isključivo kultu biskupa Dobrile Predavanje o radu i zaslugama biskupa Dobrile izreći će pranećak njegov Dr. Djuro Červar, odvjetnik u Sušaku. Dukićevu pjesmu Dobrili, uvodnu pjesmu iz pjesničke zbirke ovog našeg odličnog pjesnika »Od osvita do sutona« (koja je upravo nedavno izašla!) recitirat će gdjica Dragman. Prije toga prikazivat će se drama iz istarskog poslijeratnog života »Za našu grudu« koju su istarski akademičari već prikazivali uspješno ovih ferija na Krku.

Ulaznine prijepodne nema nikakve, a za Malo Kazalište odredjene su dosta niske cijene. Karte mogu se već sada nabaviti u pretprodaji u društvu »Istra« (Boškovićeva 40-I, telefon 84-66). — r.

*

PROSLAVA DOBRILE U KRKU

Kako nam javljaju održat će se i u gradiću Krku proslava u spomen biskupa Jurja Dobrile. Za ostalim brojnim mjestima, gdje su već održane proslave ili se za njih vrše pripreme, ne će tako zaostati niti Krk gdje je istarska tradicija neobično uščuvana i živa. Sama proslava, koja će biti javna u obliku jedne akademije, i koja će se održati skorih dana, proteći će u znaku odavanju iskrene počasti prvom preporoditelju Istre. Predavanje o biskupu Dobrili održat će mladi i agilni Istranin, Ante Škoflić, nastavnik krčke gimnazije. Nedavno je u Krku komemoriran i Gortanov dan. Predavanje je tom prilikom održao takodjer prof. Ante Škoflić. O Dobrilinoj proslavi u Krku donijet ćemo posebni izvještaj

PRED GLAVNU SKUPŠTINU OMLADINSKE SEKCIJE »ISTRE« U ZAGREBU

U posljednje vrijeme rad u omladinskoj sekciji društva »Istra« u Zagrebu odvijao se normalnim tokom. Zapaženo je medjutim da medju članstvom interes za rad u sekciji nije na nekadašnjoj visini. Redovni subotnji sastanci nisu na pr. niti izdaleka posjećeni onako kako bi se to obzirom na veliki broj članstva u sekciji moglo očekivati.

Poslije izvanredne skupštine (o čemu je u »Istri« pisano) održana su dosada tri redovna sastanka. Na prvom sastanku predavao je Matko Rojnić o temi: Emigracija i fašizam. U subotu iza toga održao je predavanje student Blaž Zuccon i prikazao talijanski iredentizam, njegov postanak i razvoj. Dr. Just Pertot, liječnik na posljednjem sastanku govorio je o balkanskom ratu (1912 god.). — Broj prisutnih na ovim sastancima nije bio, kako je već spomenuto, osobit.

Mandolinistički odsjek razvio je takodjer svoju djelatnost. Kao vrijeme za probe utvrdjena je srijeda i petak od 8 do 9 sati na večer u društvenim prostorijama (Boškovićeva 40, I.). Pozivaju se svi oni koji žele pristupiti da se prijave u vrijeme kad se održavaju pokusi. Ove nedjelje će mandolinisti nastupiti prvi puta poslije ferija, i to na kućnoj zabavi sekcije koja se održaje u društvenim prostorijama. Zabava počinje u 4 sata popodne, pa se priredjivači nadaju da će se tom prigodom naći na okupu lijepi broj naše istarske omladine. Čisti prihod od zabave ide u korist mandolinističkog odsjeka za nabavu novih instrumenata.

Kako stojimo neposredno pred redovnim glavnim sastankom (skupštinom) omladinske sekcije (12. XI.), može se očekivati s pravom da će se i interes za omladinsku sekciju jače osjetiti. Ovisi u glavnom od članstva i njegove volje za rad kako će se unapred razvijati život u sekciji, tako da u buduće i rezultati budu izgledali pozitivniji i veći. Glavni sastanak neka bude po interesu i broju prisutnih manifestacija omladine za življi i smišljeniji zajednički rad.

NOVA EMIGRANTSKA ORGANIZACIJA V LITIJI.

Naznanja se, da se je v Litiji osnoval pripravljalni odbor »Kluba emigrantov«, katerega tvorijo naslednji emigrantje: Pertot Milan, Brezigar, Logar, Krmac in Škodnik. Vabimo vse emigrante in vse, ki se za emigratnska vprašanja zanimajo, da se za to ustanovitev pozanimajo in pripomorejo pri organizatoričnem in propagandnem delu. Za vse potrebne informacije naj se obrnejo do imenovanih. Pravila so že sestavljena in poslana Sreskemu načelstvu v potrdilo. Ustanovni občni zbor se bo vršil takoj po odobritvi društvenih pravil, to je približno po enem mesecu.

Za učlanitev pride vpoštev cel litijski sodni okraj, po katerem je raztresenih mnogo emigrantov. O vsem nadaljnem bomo interesante obveščali v listu. (Mos)

POMOŽNA AKCIJA JUGOSLOVANSKIH EMIGRANTOV V MARIBORU

U Mariboru je bivša pomožna akcija »Jadrana« razširila svoj delokrog. V novi odbor so vstopili zastopniki društev Jugoslovanska Matica, Narodna Obrana, Koroški klub in »Nanos«. Odbor si je nadel nalogo, da v najkrajšem času uredi najnujnejše potrebe in nudi prvo pomoč številnim beguncem, ki jih je pregnal fašistični teror izlastnih domov. Narodna dolžnost vsega našega občinstva je, da to akcijo podpira. Ne sme se več dogajati da se mora begunec vračati nazaj v Italijo, kjer ga čaka preganjanje in ječa. Ne sme se več ponoviti primer Gortana, ki ni našel v novi domovini dela na pomoči. Tudi iz Maribora je morala cela družina oditi nazaj v ječo. Posebno se ne sme dogoditi to v Mariboru, kjer je še danes nastavljenih toliko tujcev, ki se smatrajo za gospodarje. Pomožna akcija bo skušala zaposliti predvsem tiste brezposlene, ki nimaju ne kruha in ne strehe. Apelira na pomoč vseh ki kljub težki krizi in splošni brezposelnosti še vedno lahko dosežejo, da se zaposli naš človek. Nadalje bo preskrbela pomožna akcija prenočišča, kjer bodo begunci našli vsaj nekaj strehe v prvi sili. Pozimi se bo odprla tudi primerna ogrevalnica. Uspeh te humanitarne akcije pa je v prvi vrsti odvisen od odziva in pomoči, ki jo bomo našli pri občinstvu. Zlasti Primorci in Korošci so dolžni, da priskočijo na pomoč. Maribor do danes še ni odrekel, ko se je pozivalo na socialno pomoč najrevnejšim in prepričani smo, da tudi v bodočnosti ne bo!

IZ DRUŠTVA »TABOR« V LJUBLJANI

Prispevke, nabrane med učitelji in učiteljicami krškega sreza v prid fonda za brezposelne primorske rojake, ki ga gradi društvo »Tabor«, je v skupnem znesku Din 280.— nabral gospod Zorn Emil, učitelj v Krškem, zakar se mu društvo najprisrčneje zahvaljuje.

Delavsko prosvetno in podporno društvo »Tabor« v Ljubljani izreka tem potom prisrčno zahvalo odboru in članstvu društva »Edinost« v Škofji Loki za nabrana živila, katera je društvo razdelilo med brezposelne člane, ki grade prenočišče.

Akademijo priredi 19. t. m. društvo »Tabor« v veliki unionski dvorani v Ljubljani. Nastopili bodo: pevski, mandolinistični in dramatični odsek s prav zanimivim in pestrim sporedom Čisti dobiček je namenjen fondu za opremo prenočišča za brezposelne rojake, ki ga društvo gradi na Viču pri Ljubljani.

U DRUŠTVU »TABOR« U LJUBLJANI održao je predavanje o kumanovskoj bitci i značenju te bitke za jugoslovenstvo dr. Ivan Lah.

PROSVETNO IN IZOBRAŽEVALNO DRUŠTVO »ZORA« V LJUBLJANI (SP. ŠIŠKA)

vabi na svojo prireditev, ki se vrši v nedeljo, 6. t. m. v Frankopanski ulici v gostilnici »Reininghaus«. Na sporedu je poleg pozdravnega govora, recitacij in deklamacij, različnih drugih nastopov, šaljiva pošta in ples. — Začetek točno ob 5 h pop. Za dobro kapljico in postrežbo preskrbljeno.

Odbor »Zore«.

ODLIKOVANI KROJAČKI SALON ZA GOSPODU
A. Slavec
ZAGREB
Mesnička ulica br. 1. Telefon br. 74-43
VELIKO SKLADIŠTE NAJMODERNIJIH PRVORAZREDNIH ENGLESKIH ŠTOFOVA

GLAVNA GODIŠNJA SKUPŠTINA PROSVJETNOG I POTPORNOG DRUŠTVA »ISTRA-TRST-GORICA« U SUBOTICI

Kako je bilo najavljeno u prošlom broju »Istre«, održana je 1 novembra o. g. prva glavna godišnja skupština Prosvjetnog i Potpornog društva »Istra-Trst-Gorica« u Subotici.

Posjeta je bila prilična, ali je ipak skupština mogla biti bolje posjećena. Što je najžalosnije, to je, da baš oni, koji su u mogućnosti da pruže najviše pomoći ostali su dezinteresirani

Privremena Uprava dala je svoj iscrpan izvještaj o dosadašnjem radu i obavjestila prisutne o radu Kongresa Saveza. Nakon saslušanja, data je razrješnica privremenoj Upravi i izabrana je nova Uprava.

Za pretsjednika izabran je naš poznati nacionalni borac još za vrijeme Austrije, a naročito za vrijeme preuzimanja bivše austro-ugarske ratne flote u Puli, dr. Lovro Skaljer, sada advokat u Subotici. Za pretsjednika je izabran Dr Grom, za tajnika I. Ante Čehić, za tajnika II. Kovačić, za blagajnika Božo Mezulić Za članove Uprave: Birsa Ivan, Buić Ante, Rubeša Albert, Rudela Karlo i Cukon Dušan. U Nadzorni odbor ušli su: Žigante Kazimir, Laginja Ante i Grbac Ante. Tako predložena lista bila je jednoglasno prihvaćena.

Pretsjednik se u ime Uprave zahvalio na datom povjerenju i zamolio prisutne, da i oni pomognu Upravu u daljem radu, jer će se samo zajedničkim radom moći nešto postići.

OBČNI ZBOR »SOČE« V LJUBLJANI

Društvo »Soča« vabi svoje člane na XII redni letni občni zbor, ki se bo vršil 8. t. m. v salonu pri »Devu« ob pol 21. z naslednjim dnevnim redom: Nagovor predsednika, poročilo tajnika, blagajnika, načelnika prireditvenega odseka in nadzorstva, sprememba društvenih pravil, volitve novega odbora in nadzorstva ter slučajnosti. V primeru nesklepčnosti se bo vršilo zborovanje pol ure kasneje in bo sklepalo pri vsakem številu navzočih članov.

DELOVANJE KLUBA JUGOSLOVENSKIH PRIMORSKIH AKADEMIKOV

Klub jugoslovenskih primorskih akademikov v Ljubljani je imel zadnji ideološko-programatični sestanek s predavanjem o odnosih primorskega akademika do emigrantskega gibanja. Za občni zbor pripravlja klub posebno izjavo, ki se je izkristalizirala tekom zadnjih predavanj in debat.

V ponedeljek, 7. novembra ima klub svoj IV. redni občni zbor na kar opozarjamo prijatelje gg. starešine ter članstvo z vabilom, da se ga udeleže v čim večjem številu. Dnevni red je običajen, po našem zboru, ki prične ob 20. je občni zbor starešinske družine kluba. Samostojne predloge je poslati na tajništvo kluba Gledališka 8, I. Poslovne ure so dnevno od 11—12.

Na Aleksandrovi Univerzi sta diplomirala iz filoz. ved naš bivši podpredsjednik tovariš Benulič Rudolf, in primorski rojak tov. Penko Anton. Najiskrenejše častitke. — Odbor.

SASTANCI EMIGRANATA U BEOGRADU.

Na posljednjoj sjednici Udruženja »Istra Trst-Gorica u Beogradu, koja je pretvorena, zbog velikog broja prisutnih članova u konferenciju, pretsjednik Saveza gosp. Dr. Ivan Marijan Čok upoznao je prisutne sa stanjem u našim krajevima kao i sa stanjem emigracije u Jugoslaviji. Izvještaj je pažljivo saslušan. Naročito je podvukao, da je želja Saveza da sa pojedinim organizacijama održava što češće i jači dodir, tako da bi pojedina društva bila što bolje upoznata radom Saveza i obratno.

Na sjednici bio je i naš zemljak, uvijek dragi nam gost, gosp. Luznik iz Celja, koji se kraće vrijeme bavi u Beogradu. Njegove lijepe riječi i smišljena razlaganja uvijek se rado slušaju, pa tako i ovom prilikom.

Ovakvi su sastanci vrlo korisni, te će se ove jeseni i zime održati nekoliko sastanaka, da se svi upoznaju sa stanjem u našim krajevima. — ć.

»SOČA« V JESENICAH ZA REVNE EMIGRANTE

Društvo »Soča« na Jesenicah skuša nuditi svojim članom poleg predavanj in drugih kulturnih dobrin tudi najnujnejšo materijalno pomoč. Ima zasilno prenočišče s 4 posteljami v svojem društvenem lokalu, kjer dobe prenočišče tisti. ki prihajajo preko meje, pa tudi tisti, ki so brez posla. Sedaj, ko se bliža zima- bo za te revеže, brezdomovince zelo hudo, ko nimaju tople obleke in ne vedo, kje bi si pogreli premrzle ude.

Da bi moglo društvo tem revežem vsaj nekoliko pomagati, prosi vsa dobra srca, da bi moška oblačila in čevlje ter morda tudi kako postelinino, darovali društvu ter s tem pomagala najbednejšim. Tudi vsak drugi najmanjši dar bo hvaležno sprejet. Kdor bi hotel kaj darovati, naj blagovoli poslati društvu svoj naslov, nakar bo društvo samo poslalo na dom po darovane predmete. Prosijo vas najbednejši.

KOROŠKO-RAPALLSKI VEČER V ŠKOFJI LOKI

Dne 27 oktobra je priredila škofjeloška »Edinost« skupno z domačim Sokolom v veliki dvorani Sokolskega doma spominski večer v proslavo obletnice koroškega plebiscita, Rapalla in pa Kumanovske bitke. Ob pol 21 uri je otvoril večer ob navzočnosti približno 350 oseb podstarosta Sokola g. Zahrastnik, nato pa nam je v izčrpnem govoru orisal trpljenje in stanje bratov Primorcev in Koroščev pod tujci tov. Kragelj Mirko. Po raznih točkah ki so jih izvajali Sokolski pevski odsek, orkester in g. Krek, ki nam je ob spremljevanju gdč. Macakove zaigral na violini par lepih komadov je zapel tov. Zega Gregorčičevo »Človeka nikar« nakar je g. Horvat, po dveh deklamacijah in eni recitaciji, govoril o Kumanovski bitki. Za zaključek so člani Sokolskega dramatičnega odseka prikazali III. dejanje drame »Kajn«. Pozno v noč se je šele razšlo občinstvo, katerega so se točke programa res globoko dojmile.

LOVOROVI VIJENCI NA GROBU ANTONIJA PETRONIJA

Vižinada, oktobra 1932. — Dne 20. pr. mj. na obljetnicu smrti Antonia Petronia, fašiste, koji je pred nekoliko godina pao u borbi s domaćim slavenskim pučanstvom u ovom kraju, postavljena su na ploču, koja sjeća na njega, dva lovorova vijenca: jednog je poslao generalni sekretar fašističke stranke Starace, a drugi puljska federacija.

KALENDARI JUGOSLOVENSKE MATICE u korist emigranata

Jugoslovenska Matica u Zagrebu izdala je za godinu 1933. ukusne velike stolne tjedne i malene džepne kalendare u korist emigranata. Kalendari se mogu dobiti u uredu Jugoslovenske Matice u Zagrebu, Gajeva ulica 28, I. kat, i kod njezinih Podružnica: 1. Veliki tjedni stolni po 12 dinara, mali džepni po 2 dinara komad.

Dne 12. novembra o. g. navršuje se 12 godina od rapalskoga dana. Mjeseca novembra povjerenici Matice, koji će biti providjeni posebnom punomoći, sa strane Banovinskog odbora Jugoslovenske Matice u Zagrebu, sa potpisom pretsjednika i tajnika i društvenim pečatom, zaredat će Zagrebom- da raspačavaju kalendare i da primaju dobrovoljne priloga za plemenite ciljeve Jugoslovenske Matice.

Za svaki dobrovoljni plemeniti prilog povjerenici će izdati dobrotvorima namiru, a vrhu toga Banovinski će odbor Jugoslovenske Matice svaki prilog veći od 20 (dvadeset) dinara potvrditi posebnom uredovnom potvrdom.

Preporuča se svima da baš sem nabavom ovih kalendara — koji se ne smiju raspačavati skuplje negoli je gore navedeno — podupru Jugoslovensku Maticu. — Odbor Jugoslovenske Matice u Zagrebu.

GORTANOV DAN U ERDEVIKU.

Svečanu komemoraciju za istarskog heroja Gortana održalo je Sokolsko društvo Erdevik kao i prošlih godina. Tom je prilikom održao predavanje društveni član Ante Modrušan, nastavnik Gradj. škole. Prisutni su sa neobičnom pažnjom saslušali predavanje i na njima se opažalo vidno negodovanje, zbog progona našeg naroda u Istri i nepamćenih zločinačkih ubijstava naših odmladinaca. Govornik je naglasio, kako srce svakog Sokola mora da kuca i osjeća za braću istarsku i kako se svaki mora zavjeriti da će svakom prigodom misliti na tu svoju braću, krv iste naše krvi, meso istog tijela. Ponižavanjem našeg naroda u Istri, ponižava se čitav jugoslovenski narod. Zatim je prikazao Istru i Goricu u geografskom historijskom pogledu i značenje gubitka tih zemalja po našu nacionalnu državu. Govornik je bio nagradjen od brojne prisutne sokolske braće vidnim odobravanjem, što je dokaz, kako pitanje Istre ulazi i u najšire slojeve našega naroda.

NE ŠIRITE ITALJANSKIH KLETVIN. Primorskim emigrantom.

Naši Slovenci v Primorju, ki so živeli v tesnih stikih z Italijani, so se od teh navzeli grdih in surovih kletvin, ki pretresejo vsakega občutljivejšega in kulturnega človeka.

To surovo, grdo razvado so prinesli emigranti s seboj v Jugoslavijo, osobito v Slovenijo.

Spominjam se davnih časov, ko sem v poletnih mesecih bežala iz Trsta na Kranjsko in kako sem bila vesela, da nisem slišala na ulicah tistih strašnih tržaških kletvin. Uho se je odpočilo in oddahnilo. Zdaj se mi pa v Ljubljani včasih zdi, kakor da sem tam preko meje. Na stavbah, kjer delajo primorski zidarji, sledi kletvina za kletvino, druga strašnejša od druge za vsako malenkost.

Slišala sem pa tudi že izobražene gospodiče, ki so, odševši s Primorja, s seboj prinesli to grdo italjansko lastnost.

Obračam se na številna primorska društva v Sloveniji, naj bi odbori vplivali na svoje članstvo, da opusti to surovost.

Vsem Primorcem polagam na srce, naj ne širijo italjanskih kletvin med tukajšnjimi Slovenci. Žal, da se je že prav mnogo tukajšnjih ljudi in celo otrok, navzelo te grde razvade. Jezik — izgovorjava jih razodevata. — Emigrantka.

AKADEMIJA »ORJEMA« TRBOVLJE

Organizacija jugoslovenskih emigrantov v Trbovljah priredi v soboto 12. novembra spominsko akademije. Je to prva javna prireditev naše male postojanke v Trbovljah, pri kateri bo program ispolnjen v pretežni večini z lastnimi močmi. Na sporedu je mladinska igrica v dvel slikah »Deca išče kralja Matijaža. Nastopi prvič tudi recitacijski zbor, ki bo recitiral dve primerni pesmi. Člani bodo izvajali tudi simbolično živo sliko. — Pri akademiji pa sodeluje priznani mladinski zbor, katerega ustvaratelj in vodja je naš rojak učitelj A. Šuligoj. Zbor nam zapoje nekaj istrskih narodnih pesmi.

Pozivamo vse člane, da med domačim prebivalstvom poagitirajo, da bo udeležba na akademiji dostojna, odgovor fašističnemu tajniku v Idriji na njegove »obljube«, da pride »mati Italija osvoboditi trpeče trboveljske rudarje«. — Odbor.

DOPRINOS JUGOSLOVENSKOJ MATICI

Mjesto cvijeća na grob svoje majke u Istri darovao je Jugoslovenskoj Matici u Zagrebu gosp. učitelj Ivan Zović iznos od 100 dinara. Na plemenitom daru zahvaljuje se Odbor.

KOMEMORACIJA VLADIMIRA GORTANA U BIOGRADU NA MORU.

Na inicijativu biogradske organizacije Jugoslovenske Nacionalne Omladine, »Ju-Na-O« održane su u subotu 22. oktobra u mjesnoj župnoj crkvi zadušnice za Istarskog Mučenika Vladimira Gortana. — Misu na staroslovenskom jeziku odslužio je Don Ante Soša, mjesni župnik. Zadušnicama prisustvovali su svi članovi »Ju-Na-O«, predstavnici vlasti i nacionalnih društava. — Po svršetku mise, kliknuvši: »Slava Vladimiru Gortanu«, prisutni su se mirno razišli. —

Na večer istoga dana održana je u 7 sati komemoracija mučenika u Sokolskom domu. Prisutni su bili članovi »Ju-Na-O« i lijepi broj ostalih gradjana. — Komemorativno slovo održao je omladinac Milovčić, iznevši život i rad te mučeničku smrt Vladimira Gortana. — Bio je pažljivo saslušan a na pojedinim licima opazilo se, da su dirnuta izlaganjem mučeničke smrti Vladimira Gortana, i uopće kalvarije našega naroda u Julijskoj Krajini. Završio je poklikom: »Slava neumrlom heroju i mučeniku Vladimiru Gortanu«.

Iza toga je omladinac Barić-Magazin recitovao Katalinićevu: »Onima onkraj mora«. — M-ć.

† Dr. PETER LAHARNAR

V Dutovljah na Krasu je 30. oktobra preminil nekdanji okrajni glavar sežanski dr. Peter Laharnar, pozneje visok upravni uradnik pri nekdanjem namestništvu v bukovinskih Černovicah. Pokoj njegovemu pepelu!

PRIZNANJE NAŠEMU ROJAKU.

Dolžnost direktorja Veterinarskega bakteriološkega zavoda v Ministerstvu za poljodjelstvo v Beogradu je prevzel naš idrijski rojak, g. dr. Ivan Kenda, sin priprostega »knapa«. Novi direktor je absolviral našo živinodravničko visoko šolo v Zagrebu po svetovni vojni. Čast doktorja pa je dobil pred dvema letoma na isti visoki šoli. Rojaku, odličnemu bakteriologu naše iskrene čestitke! — j—

KAKO JE PULA OSTALA NASAMARENA Fašističko obećanje ljudoj Puli radovanje

Pula, oktobra 1932. — U puljskom listu »Corriere istriano« pisalo se već nebrojeno puta o tome, da će Pula dobiti novu zgradu za poštu. Računalo se s jednom velikom gradnjom, na kojoj bi se zaposlilo nekoliko stotina nezaposlenih radnika. Medjutim kojeg li razočaranja: u objavi, koja je izišla povodom desetgodišnjice fašizma o novim poštanskim zgradama u Italiji, Pula nije spomenuta. To je s velikim čudjenjem konstatovao i puljski »Corriere istriano« i dosta ogorčeno pita: Zašto nas ovako zavaravate? Čemu tolika obećanja, kad poštu ne mislite graditi? Kakve su to priče o ukletoj kraljevni? S jedne strane govorilo se već, da su radovi povjereni jednom poduzeću i da je sve zaključeno, a kad tamo mjeseci prolaze i gladna zima je pred vratima a pošta se ne gradi... Sve je to s poštom jedan san, — kaže tugaljivo puljski fašistički list, a mi še čudimo kako to, da mu je fašistička cenzura propustila taj »defetistički« članak.

DRUŠTVO »SOČA« PODRUŽNICA NA JESENICAH

priredi dne 11. t. m. ob 20. uri, v telovadnici osnovne šole, predavanje ob priliki obletnice rapalske pogodbe. Predaval bo akademik Figar. Opozarjamo vse na to zanjimivo predavanje.

ILICA 128 ILICA 128
Nabavljajte Pokućtvo
kod S. D. Opačić i Sinovi
u vlastitoj kući
ILICA 128 telefon 62-39 ILICA 128

Pripovijest „Istre“

Zastava na vjetru

Jože Jeram (Nastavak)

Dan procesa bio je težak, oblačan dan. Magle su visjele skoro do zemlje i doticale se svojim vlažnim, bijelim krilima drveća i krovova kuća. Počela je da pada proljetna kiša, koja je postajala sve gušća kako se magla dizala, dok nije dostigla sredinu okolnih bregova. U toj se visini zaustavila. Mrak je počivao nad zemljom.

Na sudu su se ljudi gurali. Neprijatna zgrada gutala je dolazeće ljude, koji su stupali kroz visoki portal pored crnih straža, spoticali se o okruglo kamenje, kojim je popločena veža i uspinjali se po stubama. Na hodnicima bile su zauzete sve klupe.. Oni, koji nisu imali gdje da sjednu hodali su gore dolje, nervozno se razgovarali i zapitkivali jedan drugog, nestrpljivo su gledali na sat i obazirali se na vrata iza kojih je bilo zatvoreno poštenje, — čvrsto zatvoreno...

Bili su pozvani mnogi svjedoci. Medjuostalim svjedocima bila su i ona četiri mladića, koji su najprije osjetili muke istrage i od kojih je jedan krvavi komad svoje košulje zatvorio na dno škrinje s riječima: »To je naša zastava!« Bili su tu na sudu svi oni muževi i mladići, koji su bili one sudbonosne večeri u društvu. Medju ostalima bio je tu i Ciril kao glavni svjedok.

Roditelji obojice optuženih stiskali su se plaho iza vratiju i gledali su mučno po ljudima. Nekoji seljani koji nisu bili pozvani čekali su takodjer na proces, ali ne iz puke znatiželje, nego iz živoga zanimanja, koje im je bilo urezano u dušu, jer se radilo i o njihovoj časti. Pitali su se: Hoće li pobijediti pravda? Ili će možda osuditi ta dva mladića, a s njima i čitavo selo?

Dva advokata stajala su na hodniku uz prozor i tumačio je jedan drugom živim kretnjama nekoja nejasna mjesta državnog zakonika.

Ciril je stupio k njima i dao im ruku:

— Kako će biti?

— Izvrsno! — jave se oba advokata najednom. — Pa nemaju nikakvih dokaza. A ako nemaju dokaza...

Ciril je prišao roditeljima optuženih, koji su stajali kraj vratiju i gledali bolnim pogledom. Nekoliko seljana okupilo se oko njih.

— Ne bojte se! — reče im Ciril. — kažu, da će sve dobro proći.

— Eh, — reče jedna od žena, koja je sva drhtala, — Bog zna. Nešto mi kaže, da neće biti tako...

— Ali šta ti pričaš! — karao ju je muž. — Doktori više znadu valjda!

Rasprava je započela s čitavim satom zakašnjenja. Sudac se zadržao. Kad je došao na hodnik, visok kakav je bio, zaškiljio je jednim okom i pogledao po ljudima.

— Zar su svi ovi ljudi pozvani na raspravu?

— Svjedoci i rodjaci, gospodine suče, — rastumačio mu je tumač, koji je imao velike, ali plaho sjajeće oči, te mu otvorio vrata sobe.

Za sucem ušli su advokati. Ljudi su čuli na hodniku nerazumljive glasne riječi. Za par minuta izišao je iz sobe jedan odvokat i prišao Cirilu.

— Sve svjedoke neće propustiti. Ali vas ću bezuvjetno tražiti.

Doveli su optužene. Bili su blijedi, upalih lica, njihove kose bile su duge, ali bili su svježe obrijani. Koritnik je imao i brkove obrijane...

Na vratima je izustila Koritnikova mati poluglasno: »Miha!«

On se obazreo. Gledao je majčine radosne oči, koje su bile sve sjajne od sreće, što ga vide. Nije znao da li se smije zaustaviti da joj dade ruku ili ne. Mati ga je zgrabila za ruku i stisnula je. Stražar ju je oštro pogledao i gurnuo Koritnika:

— Napred!

— Oče, popodne idemo kući! — šapnuo je Cigoj na prolazu.

Obojica su se smiješila i smiješkom pozdravljali poznate, koji su stajali uza zid i tužno promatrali vezane mladiće.

Optužnica je bila kratka. Ali oba advokata ostala su zgranuta kad je na koncu pročitana i ova rečenica:

»Oba optužena priznaju svoj čin.«

— To je pogreška, gospodine suče!

— Oba optužena priznaju svoj čin! — smiješio se sudac prezrivo, obrativši se prema advokatu, koji je učinio tu opasku.

— Naprotiv: oba optužena niječu, da su nešto slična učinili!

Ali sudac nije slušao odvjetnika. Okrenuo se prema tumaču: Neka kažu kako je bilo. Neka iznesu sve što imaju na srcu.

Mladići su ispričali, da su one večeri bili u društvu, i kad su se ponoći vraćali kući, zapeli su nogama u neku stvar, pa su najprije pomislili da je to neko odijelo...

— To nas ne zanima, — reče sudac. — Kažite kad i kako ste zastavu rastrgali i izmazali?

— Pa nismo to mi učinili, rekoše mladići.

— Kako? Niste? A karabinjerima ste sve priznali?

(Svršit će se)

FRANINA I JURINA

Fr: Nismo se videli već od čera. Kako je, Jurino?

Jur: Pobognji —slabo.

Fr: Zač slabo?

Jur: Zač već ni soldati ne moru vanka s kazarmi.

Fr: A kade to, ako se sme znat?

Jur: Po celoj Talije, a najviše onkraj Bolonji, pak sve dole do mora. Ljudi umiraju od glada, pak kada soldati gredu vanka s kazarmi, to ti za njimi sve prišisioni hode i svi za njimi o vapiju: Pan! Pan! Pan! Sada reci ti mane malo: kako more jedan soldat od one svoje mizerne panjoki još i drugemu dat?

Fr: Pak jušto soldat, ki bi pojil vola i pol! Da ga ima! Nego ja sam čul, da i Triještinom bajoneta bati, i po sakrabojski! Povedala mi je jedna moja prijateljica s Krožadi, da se onuda kadagod slože po tri famiji, i da skupa kupe jednu slanu sardelicu i to da podele, sfrigaju va kakovem takovem uljem s tem poleju ono malo kompiričini i — Bog teta Jele!

Jur: To je još dobro, ma ja sam ovi dni govoril z jednim Triještinom, ča biva malo zgora Ježuviti, i kada sam ga pital: Digo, e koža manjè vualtri? — znaš ča mi je rekal?

Fr: Kako ćeš da znam, kada nisam bil blizu?

Jur: Rekal mi je: Manjemo: surogato de pantigane.

Fr: A če će to reć?

Jur: To će reć, da su njim prave one nekadajne pantigani pokrepale, i sada ih delaju onako, kako va Sicilije kruh od pilotini.

Fr: Dobar tek! I Rečani se tuže.

Jur: Ovi dni sam bil i tamo. Pitam jednega Fijumanca: kako je! A on mane: — Krepujemo!

Fr: Ča njim ne moru Triještini poslat malo onega surogata?

Jur: Ja sam mu na to rekal: Ter imate zonu franku! A on mane: Ni miga zona franka turta, ka se ji. Mi moramo danaska jist ono, ča nam servira rečka lažitorba »Vedetta«, oliti — škovacera.

Fr: A ča njim to — kako si ono rekal? — servira ta rečka Škovacera?

Jur: Svako jutro njim prnese jednu porcijon od kakove jugoslavenske revulicije, ke ni bilo ni neće bit.

Fr: I to njim je dosta za celi dan?

Jur: Ne — to bi bilo premalo. O polne njim pride s Trsta »Pikulić«, pak njim i on servira jednu takovu porcijon.

Fr: A za večeru?

Jur: Za večeru, da zamu malo sodi, da njim probavi one porcije.

Fr: Dobro, ma ja sam čul, da njim je prišal neki veli Cirkus, s puno vaguni blaga. Ča davaju pak temu blagu, da njim ne krepa?

Jur: I to ti je neč jako spašno. Svako jutro okole šest ur otpru blagu gajbi i puste ga na Punto Franko, kade trava raste lionfantom do sedla. Da vidiš, kako se ono brižno blago hita na onu travinu i kako ju guta.

Fr: Dobro, ma ki pak dava Rečanom beči za hodit na ta Cirkus?

Jur: Naši pametni Sušačani. Da ni njih, Cirkus bi mogal bil već prvi dan poć rakom zvižgat.

Fr: Tako ti to mane reci!

U »MLADINSKOJ PODRUŽNICI SOČE« U LJUBLJANI

predavao je dr. H. Tuma o Julijskoj Krajini s naročitim obzirom na Benešku Sloveniju. Predavanje je bilo popraćeno skioptičnim slikama.

Naša kulturna kronika

»Smilje-Vrelo«. Ovih je dana iz štampe izišao 3 broj ovogodišnjega dječjeg lista »Smilje-Vrelo«. I ovaj je broj kao svi dosadašnji bogat pored ukusne i živopisne natpisne slike osobito lijepim i zanimljivim ilustracijama poznatoga našeg ilustratora Maurovića.

Od mnogih dječjih pjesnika koji saradjuju u ovome broju »Smilje-Vrelo« valja osobitom pažnjom istaći pjesničke radove Rikard Katalinić Jeretov, Josipa Kraljića, Ljudevita Krajačića, Krstu Mihotića, Bogumila Tonija, pa mladog pjesnika u oblasti književnosti za djecu Gabriela Cvitana. I pričom i pripovjetkom ovaj je broj obilan. U njemu se javiše poznati pripovjedači u oblasti dječje literature: Ljudevit Cerovac, Rikard Katalinić Jeretov, Krajačić Ljudevit, Viktor Cvitan, Josip Rukavina pa Martin Fuček. Pored toga donosi ovaj broj »Smilje-Vrelo« i jednu zanimljivu novogrčku narodnu priču u prijevodu urednikovu.

List za cijelu godinu stoji Din 20.— a svaki pojedini broj Din 2.—. Izlazi svakoga prvoga u mjesecu a dobiva se u Administraciji »Smilje-Vrelo«: Zagreb, Masarykova ulica 28. Preporučujemo!

GAJETUNSKI RAZGOVORI

Marća de Roma.

— Kad je zapravo bila ona njihova marća de Roma? — upita u neke bivši kuhar Vicko, koji je od svih nas najslabije pamtio godine i dane.

— 28. oktobra 1922., — odgovori kapetan Pepić. — Čini mi se, kao da je juče bilo. Pretsjednik talijanske vlade bio je neki Facta. Slabić, kakva nije možda ni sama Italija do tada rodila. To je onaj isti Facta, koji je sedam mjeseci prije dopustio, da fašisti protjeraju iz Rijeke Zanellu i da sami zavladaju gradom. A Rijeka je tada bila samostalna država! Ako taj čovjek nije imao snage, da se usprotivi šačici fašista na Rijeci, otkuda mu odvažnost, da suzbije Mussolina i njegove crne košulje?

— Bilo je tu po srijedi i drugih stvari, koje su Mussoliniju pomogle do vlasti, a ne samo Factina slabost. Tu treba u prvom redu spomenuti neslogu, koja je vladala posvuda u Italiji osim u redovima fašista. Svi su bili medjusobnom nesložni, i liberali i socijalisti i katolici i komunisti. Da ste ih pitali: što hoće? — niko vam od njih nebi znao dati odgovora. Ministar predsjednik Giolitti, koji je upravljao zemljom prije Facte, htio je da rastepe komuniste, pa za to pozva u pomoć fašiste i naloži karabinjerima, nek im puste slobodne ruke, neka čine kao i njihovi drugovi u Istri, koji čak i pomažu fašistima, kad ovi prave nasilja nad okupiranim Slavenima. I tako su fašisti mogli u čitavoj Italiji da rade, što ih je volja: da pale, tuku, ubijaju, sve po svojoj miloj volji i nekažnjeno. Tako su oni osilili. Ali ni to im ne bi bilo pomoglo, da sruše Factu, jer je vojska bila u glavnome prilično pouzdana. Ali ta vojska bila je dobrim dijelom u rukama vojvode d'Aosta, kraljevog kuzena, koji je 28. oktobra 1922. čekao nedaleko Rima, da u slučaju, kad bi se kralj Viktor Emanuel usprotivio, udari s vojskom na Rim i da se sam proglasi kraljem. O tome je kralj bio obaviješten, pa od straha, da ne izgubi prijestolje nije htio da potpiše ukaz, kojim je Facta htio da proglasi opsadno stanje, već je privolio, da fašisti uzmu u svoje ruke vladu.

— A Mussolini?

— On se u to vrijeme krio u Milanu, gotov da uteče preko granice, ako bi stvari kojim slučajem okrenule na rgjavo. Tek kad je čuo, da se kralj prestrašio i popustio, sio je u salonski vlak i pojurio u Rim.

— I tako se kralj bojao Mussolinia, a Mussolini kralja... — nasmijehnu se barba Mate.

— Tako nekako. I to oni zovu »marća de Roma«, a zapravo stajali su svak na svome mjestu, u neprilici, zaplašeni, ne znajući što će biti.

— Pa takva je od prilike bila i ona »marća de Ronki«, — oglasi se opet kapetan Pepić. D'Annunzio je krenuo iz Ronki tek onda, kad je bio stalan, da mu se neće ništa neugodna da desi. Zato, kad je ono došao na Mlaku i našao tamo generala Pitalugu, isprječio se preda nj, pokazao rukom na svoja prsa i viknuo:

— Generale, sparate! (Pucajte!)

A plašljivi general Pitaluga njemu:

— Ja da pucam?! Ja da prolijevam bratsku krv?! Ne, nikada! Ovamo, pjesniče, na moje grudi!

I zagrliše se i izljubiše se i to bijaše ta D' Annunzijeva »marća de Ronki«.

»Rex«.

Latinsko »Rex« znači naše — kralj. I tim imenom »Rex« okrstiše Talijani svoj najnoviji motorni parobrod, koji ima da drži prugu Genova—New-York. O tom parobrodu talijanske su novine pjevale mjesece i mjesece sva moguća i nemoguća čudesa.

— »Rex« će potamnjeti sve, što je do sada u tom pravcu učinjeno, — govorili su Talijani na sva usta. »Italia Marinara« pisala je pak dva dana prije negoli je »Rex« krenuo put Amerike: »Il nastro azzurro« il »Blue ribbon«, simbolo della piu alta velocità oceanica, strappato dall' »Europa« all' »Empress Britain«, passera per la prima volta all'Italia...« (Plava vrpca, »Blue ribbon«, simbol najveće oceanske brzine, što ga je »Evropi« istrgao parobrod »Empress of Britain«, pripast će prvi put Italiji...) Svi ti hvalospjevi uzeti ujedno nisu ni sjena onoga, što se odigralo 27. septembra ove godine u Genovi, nekoliko sati prije negoli je »Rex« otplovio na svoje prvo putovanje u New York. Onog jutra došao je na brod glavom sam ministar saobraćaja Ciano, čiji je sin oženjen s Mussolinijevom kćeri, i držao gromopucateljni govor u slavu novoga parobroda i Italije, koja je to divno čudo sagradila. Došao je i genoveški kardinal, i sve su se najvidjenije ličnosti ujedno s najvišim pretstavnicima vlasti našle onog jutra na »Rexu«. A da slava bude još veća, stigao je i kraljev rodjak, Duca degli Abruzzi, i ostao na brodu čitav jedan sat. Luka sva u zastavama, obala natlačena nrodom, koji je učestvovao u toj velikoj slavi. A na brodu do 2000 putnika, koji su se već smjestili i razdragani zahvaljivali Bogu, što im je dano da putuju na takvoj čudesnoj i vanredno brzoj ladji.

Medju najuglednijim putnicima nalazio se i američki poslanik u Rimu i newyorški načelnik.

A onda brzojavi na sve strane: kralju Mussoliniju, a naposljetku i talijanskom ambasadoru u Washington. Brzojav upravljen na njega glasio je od prilike ovako:

Ekcelencija! U ponedjeljak 3. oktobra o. g. stići će u Washington naš divni brod »Rex«. Dočekajte ga i pozovite Amerikance, nek vide najnoviju slavu Italije, veličanstvenu ladju, koja je zvana, da još većma zbliži dvije silne zemlje: Italiju i Ameriku. Ciano.

I »Rex« krenu. Bilo je to u utorak 27. septembra.

Šest dana zatim, u ponedjeljak 3. oktobra, cijeli je New York bio kao u nekoj uzbuni. Talijanska je kolonija bila sva na okupu u luci. K njoj se malo poslije pridružio talijanski ambasador u Washingtonu u gala-uniformi. Svi se sjaju od ponosa. Za čas će eno uljesti u luku »Rex« i sva će Amerika zinuti od čuda. Ma što — Amerika? Cijeli svijet!

I svi se napinju, dižu se na prste, istežu vratove, neće li ugledati to čudo. Medjutim satovi prolaze, a »Rexa« nema i nema. Sunce je već zašlo, i smrklo se več, grad sinuo u noćnom svijetlu — no »Rexa« još nema. Kad u neke dojuri neko i preda talijanskom ambasadoru nekakav brzojav. Ambasador ga razmota, problijedi i reče:

— Signori — milordi — gospodo, evo na brodu nastao mali kurzschluss... piccolo incidente... pa zakasnio. Do vidjenja!

I otišao. A za njime se razišli svi komentirajući dogadjaj. Razumije se, da je bilo smijeha i zabadanja.

Što se dogodilo? Ono što se kod Talijana često dešava. Zatajio glavni stroj, kaošto je nedavno zatajio i na »Saturniji«, pa na onoj podmornici i na nekim drugim ladjama, što ih je prije nekoliko vremena u Italiji naručila Rumunjska.

— No pa što je s »Rexom«? — upita kapetan Pepić.

Kapetan Jadre odgovori:

— Ostao je u Gibraltaru do nedjelje u jutro. Pokrpali su ga, kako i koliko su mogli i nato je otplovio naprijed. Mnogi su se od putnika već prije iskrcali u Gibraltaru i odanle preko Francuske krenuli u Ameriku.

— Takvi su oni: izvana sve lijepo i sjajno, a iznutra: kako bilo da bilo!

— A znate li, što na sve ovo vele Tršćani? — pogleda nas onim svojim lukavim okom kapetan Pepić. — Vele: Trstu su uzeli sva glavna parobrodarska društva i prenijeli ih u Rim i u Genovu. I tako je u Genovi registrovan parobrod »Rex«, u Rimu »Dux« a u Trstu — »Nix«. »Mornar«.

JUGOSLOVENSKOJ ČITAONICI U SPLITU

o 70 godišnjici osnutka i 50-godišnjici preporoda općine splitske

Zadojeni vjerom, zagrijani nadom
Puni vedrih snova pale luč u mraku
I ognjište dižu. Otudjenim gradom
Suzbija ih tama na svakom koraku.

Ali skup se neda. Luč sve jače plamti
Diže palu vjeru, jača nove nade.
Ognjišarsku riječ svako srce pamti
I melem je pravi na bole i jade.

Skup sve jači biva. Teška čama gine.
Mrtvi Boži svi su sama bajka pusta,
Nada kao munja svakim časkom sine,
I probija tamu, nek je jošte gusta...

...Na doksalu starom trobojka se vije,
Split je otet mraku, sav ozaren sjajem —
— Stari skup još jače novom snagom
bije...
I danas je sunce nad morem i krajem!

RIKARD KATALINIĆ JERETOV.

† ALOJZIJ GORJUP

Po dolgoletnem bolehanju je umrl pred dnevi v Dravljah g. Alojzij Gorup, šolski upravitelj v Globokem pri Brežicah. Pokojnik se je rodil l. 1880 na Vrhu pri Kanalu na Goriškem, dovršil je svoje študije v Kopru ter službovaI po raznih krajih sežanskega in goriškega okraja. Po prevratu je vztrajal še nekaj let v Goriški, nakar se je pred par leti z družino vred preselil v svobodno domovino. Po dobrem letu službe v Žegarju v Dalmaciji je bih končno imenovan za šolskega upravitelja v Globokem pri Brežicah, kjer je službovaI tako rekoč do svoje izčrpanosti. Že hudo bolan je prosil za dopust. Iskal je leka v Ljubljani in je slednjič našel mir v Dravljah na širokem Ljubljanskem polju. Vse svoje življenje bolehen je prenašal svoje gorje z velikim samozatajevanjem in potrpežljivostjo v krogu svoje družine. Bil je skrben oče in zvest tovariš, za katerim bo težko vsem, ki so blagega pokojnika poznali. Bil je zaveden goriški hribovec, ki je zaman čakal povratka k bregovom deroče Soče.

KOMEMORACIJA V CELJU

Celjska »Soča« bo priredila 12. novembra (sobota) ob 20. v. Narodnem domu javno komemoracijo za primorske mučenike. Na sporedu so deklamacije, pesmi, govor in živa slika. Vabljeno je vse narodno občinstvo.

GABRIELE D'ANNUNZIO — BENEDIKTINAC

Već nekoliko godina D'Annunzio izražava želju da bi se rado sklonio u kakav samostan — da tamo proživi svoje posljednje dane. Kako D'Annunzia poznaju kao velikog ljubitelja senzacija, nije mu to niko vjerovao.

Sada rimski listovi javljaju da je D'Annunzio ozbiljno odlučio da završi život u samostanskoj samoći. Stvari, koje on zadnje vrijeme piše, da odišu posve religioznim duhom. Prijatelji, koji su pročitali rukopise njegovog posljednjeg djela, kažu da ono odiše samo veličanjem vjere u Boga i zagrobni život.

S tim u vezi se govori da će D'Annunzio napustiti vilu na jezeru Garda, koja će biti pretvorena u muzej. D'Annunzio će se nastaniti u samostanu benediktinskog reda na Monte Casinu. Pošto je bio nekoliko puta u svom životu oženjen, ne može stupiti u red, jer mu po propisima ne mogu dati posvećenja. Zato će stupiti u samostan kao laik. Red je izjavio, da ga prima kao novog brata.

ANDRIJA VATOVAC
ZAGREB—PAROMLIN
Trgovina mješovite i prekomorske robe. Cijene solidne. — Podvorba kulantna. — Dostava u kuću.

Ig. Breznikar
Trgovina kave i čaja. — Vlastita elektropržiona i elektromlin za mljevenje.
ZAGREB, ILICA BROJ 65
Telefon 7657

MALIOGLASNIK ISTRA

ARCUS
AGENCIJA ZA PROMET NEKRETNINAMA ZAGREB GUSTAV ILIĆ

VELIKU NOVOGRADNJU U SREDIŠTU godišnji dohodak 340.000.— Dinara za Dinara 2,850.000.— prodaje »ARGUS«, Zagreb, Boškovićeva ul. 6., I. kat, prima se jedan dio uložnice Prve hrvatske štedionice.

NOVU ČETVEROKATNICU sa 4 ulična lokala, 8 stanova po 2 sobe sa komforom, te 2 manja stana, kuća je vrlo solidno i masivno gradjena, sobe parketirane i sve nusprostorije bijelo opločeno — prodajem za 1,650.000.— Din, »ARGUS«, Zagreb, Boškovićeva ul. br. 6., I. kat (1387-220).

PRODAJEM NOVOGRADNJU U CENTRU sa ul. trgovačkih lokala, više vrlo lijepih stanova po 2 i 3 sobe sa modernim komforom, lift i t. d. prodajem za cca Dinara 3,000.000.— potrebno u gotovom oko 2,000.000.— Din, Pobliže agencija — »ARGUS«, Zagreb, Boškovićeva ul. br. 6., I. kat (1146-144).

NOVU JEDNOKATNICU nedaleko Medjašnjeg trga novogradnja sa više stanova, podrum i dvorište — prodajem za cca Din. 485.000.— »ARGUS«, Zagreb, Boškovićeva ul. br. 6., I. kat (162-21).

P. RIBARIĆ
ZAGREB, PETRINJSKA ULICA 83
Vlasnik dvaju dobro snabdjevenih dućana. Veliko skladište cijelokupne opreme za gg. oficire, žandarme. policiste, carinike, željezničare te civiliste.
Izradba svih vrsti kapa i uniforma.
Petrinjska ulica 44 trgovina špecerajske robe i delikatesa uz znatno snižene cijene. roba na ogled bez obaveze.

TVORNICA KNJIGOV. PLATNA
JOSEF KOHORN & BRUDER, BRAUNAU (Čsr.)
DOBAVLJA SVE VRSTI KNJIGOV. PLATNA KAO:
KALIKO, GRADL, ECRUDA, SHIRTING,
PLATNO za PROTOKOLE, HEFTGAZ itd.
GENERALNO ZASTUPSTVO:
NIKOLA EINZIG prije L. GRLIĆ i DRUG
DEŽELIĆEVA 74 II. — ZAGREB — TELEFON BR. 29-61

Vlasnik i izdavač: Konzorcij »Istra«, Masarykova ul. 28/II. — Urednik: Ive Mihovilović, Jukićeva ul. 36. — Za uredništvo odgovara: Dr. Fran Brnčić, advokat, Samostanska 6. — Tisak: Stečajnina Jugoslovenske štampe d. d., Zagreb, Masarykova 28a. — Za tiskaru odgovara Rudolf Polanović, Zagreb, Ilica 131